गजुरी गाउँपालिका

राजस्व सुधार कार्ययोजना

(Revenue Improvement Action Plan)

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

गजुरी, धादिङ, प्रदेश नं. ३

२०७५

मन्तव्य

(गाउँपालिका अध्यक्ष)

कृतज्ञता ज्ञापन

नागरिकका असिम आकांक्षालाई मध्यनजर गर्दै गाउँपालिकाको विकासलाई तीव्रतर किसिमले अघि बढाउन सबैभन्दा धेरै आवश्यक पर्ने र प्रायः सधैं अपुग हुने विषय भनेको स्रोत अर्थात् राजस्व नै हो । गाउँपालिका आफैंले पर्याप्त राजस्व संकलन गर्न सकेको खण्डमा गाउँपालिका आत्मनिर्भर हुन जानेछ र गाउँपालिकाहरु आत्मनिर्भर हुँदै जाँदा यसले संघीयताको दीगोपन समेत टेवा पुऱ्याउनेछ । नेपालको राज्य व्यवस्था संघीय स्वरुपमा रुपान्तरण भई गाउँपालिकाहरु गठन भएको दुई वर्ष पुग्दै गर्दाको यस अवस्थामा गाउँपालिकाको राजस्वको अवस्था अध्ययन गरी सुधारको कार्ययोजना तर्जुमा हुनु अत्यन्तै सामयिक कार्य भएको छ ।

उल्लिखित परिवेशमा राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्नु गाउँपालिकाको एउटा प्राथमिकतापूर्ण कार्य हुनुका अतिरिक्त कानुनी दायित्वको विषय समेत रहेको छ । स्थानीय शासन सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६५ उपदफा २ (ख) ले राजस्व परामर्श समितिको काम, कर्तव्य अधिकारअन्तर्गत राजस्वका स्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको अनुमान गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ । यस्तै सोही ऐनको दफा ६६ उपदफा (क) ले स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिको काम, कर्तव्य, अधिकार अन्तर्गत आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने आय, नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण, आन्तरिक ऋण तथा अन्य आयको प्रक्षेपण गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ ।

गाउँपालिकाको राजस्वको वर्तमान अवस्था, कानुनीरुपमा गाउँपालिकालाई अख्तियारप्राप्त राजस्वका क्षेत्रहरु तथा गाउँपालिकाको अवस्था अध्ययन गरी यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले आगमी तीन वर्षको राजस्वको प्रक्षेण समेत गरेको छ । अख्तियारप्राप्त कतिपय क्षेत्रहरुमा गाउँपालिकाले राजस्व संकलन गर्न नसकिरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा यस कार्ययोजनाले न्यायपूर्ण तरिकाले र नागरिकका मन जितेर सम्बन्धित सबै क्षेत्रमा करका दर, दायरा र क्षेत्र विस्तार गरी समग्र आन्तरिक राजस्वको आकार वृद्धि गर्न महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउने छ भन्ने विश्वास लिएकी छु ।

यस महत्वपूर्ण कार्यमा आर्थिक सहयोग प्रदान गर्नु भएकोमा बेलायती सहयोग नियोग, पूर्णिमा परियोजनालाई तथा गाउँपालिकाको राजस्वको अध्ययन गरी यस महत्वपूर्ण दस्तावेज तयार गर्ने काममा प्राविधिक सहयोग गर्ने एस.डी.आई.सी. एवम् यस कार्यमा खटिनु हुने सम्पूर्ण परामर्शदाता र विज्ञहरुप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै, यो दस्तावेज तयार गर्न सूचना र अन्य सहयोग प्रदान गर्ने गाउँपालिकाका सबै कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुप्रति समेत हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

अन्तमा, राजस्व परामर्श समितिको संयोजकका हैसियतले यस कार्ययोजनाले निर्देश गरेअनुसार कार्ययोजनालाई मूर्त रुप दिई गाउँपालिकाको समग्र राजस्व वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

.....

सीता ढुंगाना

उपाध्यक्ष

संयोजक (राजस्व परामर्श समिति)

दुई शब्द

(प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

शुभ कामना

यस कार्ययोजनामा गाउँपालिकाले संकलन गरिरहेको वर्तमान र विगत दुई वर्षको राजस्वको अध्ययन गरी विद्यमान कानुनी प्रावधानहरुका परिप्रेक्ष्यमा गाउँपालिकालाई अख्तियार प्राप्त कर र गैरकरका सबै शीर्षकहरुमा सुधारका लागि गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरुको पहिचान सहित सम्भाव्य राजस्वको सीमाको आँकलन गरिएको छ । यसबाट गाउँपालिकालाई आगामी आर्थिक वर्षदेखि आन्तरिक राजस्वको आकार वृद्धि गर्न तथा आय बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्ने विश्वास लिइएको छ । यस्तै, यस कार्ययोजनामा आगामी तीन वर्षको राजस्वको प्रक्षेपण समेत गरिएको छ, यसले गाउँपालिकाले तयार गर्नुपर्ने आगामी तीन वर्षको राजस्व अनुमान गर्न खास आधारहरु प्रदान गर्ने विश्वास लिइएको छ । यस कार्ययोजनामा केही सीमितताहरु रहेका हुन सक्छन्, यद्यपि गाउँपालिकाको राजस्वको समग्र अवस्था बुझ्न तथा वृद्धि गर्न उल्लेख्य सहयोग पुग्ने विश्वास लिइएको छ ।

प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको कार्यमा आवश्यक सूचना र समन्वयको सहयोग गरिदिनु भएकोमा सर्वप्रथम गजुरी गाउँकार्यपालिकाको कार्यालयलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छौं । गाउँपालिकाको प्रयासबाट नै यो दस्तावेज यस रुपमा तयार हुन सम्भव भएको छ । यो कार्ययोजना तर्जुमामा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गर्नु भएकोमा भूकम्प पश्चात्को पुर्नर्लाभमा बेलायती सहयोग नियोगको सहयोग कार्यक्रम (पूर्णिमा) तथा यस कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सबै जनप्रतिनिधि, कर्मचारी तथा सरोकारवालाप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछौं ।

यस कार्ययोजनाले पहिचान गरेका क्रियाकलापहरुलाई कार्यान्वयनमा ल्याई प्रक्षेपण गरिए अनुसार आगामी आर्थिक वर्षदेखि यस गाउँपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धि हुन सकोस् भन्ने हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छौं ।

एसडीआइसी परिवार

विषय सूची

परिच्छेद – एक : गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय.....१०
१.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय १०
१.२ गाउँपालिकाको मानवीय संशाधन र संगठन.....११
१.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्ति.....१३

परिच्छेद – दुई : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार १४
२.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था १४

परिच्छेद – तीन : राजस्व सुधार योजनाको परिचय.....१८
३.१ प्रतिवेदनको बारेमा.....१८
३.२ राजस्व सुधार योजनाको परिचय १८
३.३ कार्यक्रमको उद्देश्य.....१९

परिच्छेद – चार : योजना तर्जुमा विधि..... २०
४.१ कार्यक्रम संचालन विधि तथा प्रक्रिया.....२०
४.१.१ सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन.....२०
४.१.२ तथ्यांक/सूचना संकलन फारम तथा सूची विकास.....२०
४.१.३ प्रारम्भिक बैठक तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम.....२०
४.१.४ तथ्यांक/सूचना संकलन..... २२
४.१.५ तथ्याङ्क विश्लेषण तथा मस्यौदा कार्ययोजना तयारी..... २२
४.१.६ मस्यौदा कार्ययोजना सम्बन्धित पक्ष समक्ष पेश..... २२
४.१.७ मस्यौदामाथि छलफल कार्यशाला गोष्ठी..... २२
४.१.८ प्रतिवेदनको अन्तिम रुप..... २३
४.२. अध्ययनको सीमा..... २३

परिच्छेद – पाँच : राजस्वको अवस्था तथा सम्भाव्यता.....२४
५.१. आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था.....२४
५.२ आन्तरिक स्रोत तर्फका राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण २६
५.२.१ कर राजस्व..... २६
५.२.२ गैरकर राजस्व..... ३२

परिच्छेद – छ : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था..... ३९
६.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी संस्थागत संरचना..... ३९
६.२ विगतको आय परिचालनको अवस्था ४०
६.३. आय संकलनको संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता ४१
६.४. राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू ४२

परिच्छेद – सात : राजस्व सुधार कार्ययोजना ४४
७.१ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना..... ४४

परिच्छेद – आठ : आगामी ३ वर्षको आय प्रक्षेपण ४९

८.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण ४९
८.२ आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण ५१

परिच्छेद – नौ : निष्कर्ष तथा सुझाव ५६
९.१ निष्कर्ष तथा सुझाव ५६
९.२ कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मुल्यांकन ५६

अनुसूचीहरू ५८
अनुसूची १ : सन्दर्भ सामग्रीहरू ५९
अनुसूची २ : तथ्यांक/सूचना संकलनका लागि प्रयोग गरिएको फारम तथा सूची ६०
अनुसूची ३ : प्रारम्भिक कार्यशालाको कार्यक्रम तालिका तथा उपस्थिति विवरण ६९
अनुसूची ४ : मस्यौदा प्रस्तुती तथा छलफल कार्यशालाको कार्यक्र तालिका तथा उपस्थिति विवरण..... ७२
अनुसूची ५ : दस्तावेज तयारीका विभिन्न चरणमा भएका कार्यशाला तथा छलफलका केही झलकहरु.....७४

तालिकाको सूची

तालिका १: गाउं कार्यपालिकाको कार्यालयको दरबन्दी तेरिज १२
तालिका २: गाउंपालिकामा राजस्व सम्बन्धी काम गर्ने कर्मचारीह□को विवरण १३
तालिका ३: गाउंपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था २४
तालिका ४: घरजग्गा वहाल करको सम्भाव्यता विवरण २८
तालिका ५: व्यवसाय करको सम्भाव्यता विवरण २९
तालिका ६: विज्ञापन करको सम्भाव्यता विवरण ३१
तालिका ७: बहाल बिटौरी शुल्क संकलनको अवस्था ३४
तालिका ८: पार्कि□ शुल्कबाट प्राप्त हुनसक्ने आयको सम्भाव्यता विवरण ३५
तालिका ९: सिफारिश तथा दस्तुरको सम्भाव्यता विवरण ३७
तालिका १०: राजस्व परामर्श समिति ३९
तालिका ११: आन्तरिक आय संकलनको अवस्था ४०
तालिका १२: कर राजस्व सुधार कार्ययोजना ४४
तालिका १३: आगामी आ.व.हरुका लागि राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु ४९
तालिका १४: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण ५२
तालिका १५: प्रक्षेपित आय संरचना ५६

परिच्छेद – एक : गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाको आय परिचालनसँग प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सम्बन्धित पक्षहरूलाई समावेश गरिएको छ । यसले गाउँपालिकाको भौगोलिक आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था तथा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमतालाई चित्रण गरेको छ ।

१.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

अवस्थितिः

गजुरी गाउँपालिका मकवानपुर जिल्लाको उत्तरी सीमानामा त्रिशुली नदीको किनारमा अवस्थित छ र त्रिशुली नदी किनार हुँदै काठमाडौंलाई तराइसम्म जोड्ने पृथ्वी राजमार्ग गएको हुँदा यस गाउँपालिकाको मुख्य बजार गजुरी नेपालभरि प्रसिद्ध छ र यसै गजुरी बजारको नामबाट यस गाउँपालिकाको नामकरण समेत गरिएको छ । यो गाउँपालिकाको पूर्वमा गल्छी, पश्चिममा बेनीघाट रोराङ र उत्तरमा सिद्दलेक गाउँपालिका रहेको छ भने दक्षिणमा मकवानपुर जिल्ला अवस्थित छ । कुल १३८.६६ व.कि.मी. क्षेत्रफल रहेको यो गाउँपालिका समुद्री सतहबाट करिब ३०० देखि १३०० मिटरसम्मको उचाइसम्म फैलिएको छ ।

गाउँपालिकाको गठन

संघीय संरचना तथा व्यवस्था बमोजिम राज्यको पुनःसंरचना प्रक्रियामा साविकको गजुरी, पिडा र किरान्चोक गाउँ विकास समितिहरु समावेश गरी नेपाल सरकारको निर्णय अनुसार २०७३ साल फागुन २७ गते यो गाउँपालिका गठन भएको हो । यो गाउँपालिकालाई ८ वटा वडामा विभक्त गरिएको छ ।

आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था

नेपालमा सबैभन्दा बढी दैनिक यातायात सञ्चालन हुनेमध्येको एक राष्ट्रिय राजमार्ग पृथ्वी राजमार्गको एक हिस्सा यही गाउँपालिकाअन्तर्गत पर्ने भएकाले यस राजमार्गको आसपासमा बाक्लै संख्यामा पसल, व्यवसाय तथा बजार केन्द्रहरु रहेका छन् । सडक क्षेत्रमा दैनिक यात्री तथा यातायात मजदुर लक्षित साना टहरा र होटलदेखि पर्यटकीय स्तरका र स्तरीय होटल, लजहरुको समेत विस्तार भएको छ । त्रिशुली नदीमा हुने ‍्याफ्टिङ पनि यसै गाउँपालिकाको सिमाना नदीका रुपमा रहेको छ । काठमाडौंबाट सडक यातायात हुँदै पोखरा, चितवन, मनकामनालगायत नेपालका प्रसिद्ध पर्यटकीय क्षेत्रमा आवागमन गर्ने यात्रुहरुका कारण यस सडक क्षेत्रमा पर्यटन प्रवर्द्धन भएको छ ।

सडकको पहुँच भएको हुँदा आसपासका क्षेत्रमा उद्योगधन्दालगायत व्यवसायिक तरकारी खेतीको समेत विस्तार भइरहेको छ । पेशाका हिसाबले कृषि, पशुपालन, व्यापार व्यवसाय, वैदेशिक रोजगारी यस गाउँपालिकाका प्रमुख पेशाका रुपमा रहेको छ । कुल जनसंख्यामध्येमा कृषिमा संलग्न जनसंख्या ३३ प्रतिशत रहेको छ भने गैरकृषि ज्यालादारी ७ प्रतिशत, व्यापार व्यवसायमा संलग्न ५ प्रतिशत र वैदेशिक रोजगारीमा ३ प्रतिशत जनसंख्या संलग्न रहेको छ ।

नेपालमा घरको स्वामित्व र घरको प्रकार परिवारको एक प्रमुख आर्थिक सूचकको रुपमा रहेको छ । घरको स्वामित्वको आधारमा हेर्दा करिब ९४ प्रतिशत घरपरिवारको आफ्नै स्वामित्वमा रहेको घर छ भने ३.१४ प्रतिशत परिवार सार्वजनिक जमिनमा बस्दै आएको पाइन्छ । बाँकी परिवार भाडामा लिएको वा निःशुल्क उपलब्ध जमिनमा बस्दै आएको पाइन्छ । यस्तै, घरको बनोट हेर्दा १८.७४ प्रतिशत घरहरु सिमेन्टको जोडाइ भएका र ६५.२२

प्रतिशत घरहरु माटोको जोडाइ भएका पाइन्छन् भने बाँकी घरहरु काठ, जस्तापाता, काँचो इँटा, बाँस आदिबाट बनेको देखिन्छ ।

खानेपानीको स्रोत हेर्दा २७.४७ परिवारको घरआँगनमै पाइपवितरित खानेपानीको सुविधा रहेको छ भने ५० प्रतिशत घरधुरीले पाइप वितरित सार्वजनिक धाराको पानी उपभोग गर्ने गरेको देखिन्छ । बाँकी घरधुरीले मुल, नदी, पोखरीजस्ता विभिन्न स्रोतबाट खानेपानी उपयोग गर्ने गरेको पाइन्छ । घरपरिवारले प्रयोग गर्ने सामानका आधारमा हेर्दा ३२ प्रतिशत परिवारसँग टेलिभिजन, १४ प्रतिशत परिवारसँग फ्रिज तथा ८ प्रतिशत परिवारसँग कम्प्युटर रहेको देखिन्छ ।

वडा नं. ४ बाहेकका अन्य वडामा केन्द्रीय प्रशारणबाट विद्युतीकरण भएको छ तर सबै घरधुरी भने समेटिइ सकेको छैन । वडा नं. ४ का सबैजसो घरधुरीमा ऊज्यालोका लागि सौर्यऊर्जाको सुविधा रहेको छ ।

पृथ्वी राजमार्गमा पर्ने मलेखु, गजुरी, घाटबेसी, आदमघाट यहाँका मुख्य बजार क्षेत्र हुन् । भद्रकाली, सिद्धेश्वर, ओडारे महादेवस्थान, पिण्डेश्वरी, ईन्द्रायणी, सानो पशुपतिनाथ आदि यहाँका मुख्य मन्दिरहरु हुन । (गाउँपालिका वस्तुगत विवरण)

सामाजिक संरचनाका दृष्टिकोणले यस गाउँपालिकामा ब्राह्मण, क्षेत्री, चेपाङ, नेवार, गुरुङ, मगर, तामाङ, दनुवार, भुजेल, दमाई, कार्मी, सार्कीलगायतका जातजातिको बसोबास रहेको यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या वि.सं. २०६८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार २७०८४ र घरपरिवार संख्या ५६०० रहेको छ भने गाउँपालिकाले वि.सं. २०७५ मा तयार गरेको वस्तुगत विवरण अनुसार वि. सं. २०७४ को जनसंख्या ३१३०४ र घरपरिवार संख्या ६२४१ रहेको छ । धर्मको आधारमा हेर्दा ७५ प्रतिशत हिन्दु धर्मावलम्बी तथा २० प्रतिशत बौद्ध धर्मावलम्बी रहेका छन् भने बाँकी क्रिश्चियन, मुसलमान र अन्य रहेका छन् । मातृभाषाका आधारमा हेर्दा ६८ प्रतिशत नेपालीभाषी, २२ प्रतिशत तामाङभाषी, ६ प्रतिशत चेपाङभाषी तथा बाँकी नेवारी र अन्य भाषा बोल्ने गर्दछन् । परिवारको प्रकारको आधारमा हेर्दा ५७ प्रतिशत एकल परिवारमा र ४३ प्रतिशत संयुक्त परिवारमा बस्ने गरेको पाइन्छ । कक्षा १ देखि १२ कक्षासम्मको खुद भर्नादर ६१.४ प्रतिशत र ग्रस भर्नादर ९७.५ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण अनुसार बाल मृत्युदर प्रतिहजारमा २३.४ र मातृ मृत्युदर प्रतिहजारमा ३.९ रहेको छ ।

धार्मिक, साँस्कृतिक, प्राकृतिक एवंम् पर्यटकीय सम्पदा

त्रिशुली नदी किनार, रमणीय डाँडाहरु तथा मन्दिरहरु रहेका छन् गजुरी गाउँपालिकामा प्रमुख पर्यटकीय र प्राकृतिक सम्पदाका रुपमा । वडा नं. ४ स्थित वापचुली डाँडो दृश्यावलोकन तथा पिकनिकका लागि सुन्दरतम स्थानका रुपमा रहेको छ । त्रिशुली नदी च्याफ्टिङका लागि राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय रुपमै परिचित छ । मलेखु बजार माछाका लागि प्रसिद्ध छ । मलेखुस्थित भद्रकाली मन्दिर, वडा नं. ३ स्थित कंकालनी मन्दिर, वडा नं. ५ स्थित पिंडेश्वर मन्दिर, सिद्धेश्वर मन्दिर, इन्द्रायणी, सानो पशुपतिनाथ यहाँका अन्य धार्मिक, साँस्कृतिक, प्राकृतिक एवंम् पर्यटकीय सम्पदाहरु हुन् ।

१.२ गाउँपालिकाको मानवीय संशाधन र संगठन

नवगठित गाउँपालिकाको पहिलो निर्वाचन २०७४ वैशाख ३१ गते सम्पन्न भई हाल सोही निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूमार्फत् गाउँपालिकाको कार्य संचालन भई आएको छ । गाउँपालिकामा कर्मचारीको दरबन्दी तेरिज उपलब्ध भएपनि संगठन संरचना गाउँसभाबाट स्वीकृत भएको पाइँदैन ।

गाउँपालिकामा रहेको दरबन्दी तेरिज अनुसार २०७५ वैशाख पौससम्ममा गाउँपालिकामा निम्नानुसार जम्मा ३६ जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन् । जसको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: गाउं कार्यपालिकाको कार्यालयको दरबन्दी तेरिज

क्र.सं.	पद	सेवा	कार्यरत संख्या
१	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सा.प्र.	१
२	इन्जिनियर	सिभिल	१
३	लेखा अधिकृत	लेखा	१
४	अधिकृत	शिक्षा	१
५	अधिकृत	प्रशासन	३
६	आन्तरिक लेखा परीक्षक	प्रशासन	१
७	सहायक	प्रशासन	४
८	कम्प्युटर अपरेटर	विविध	१
९	लेखा सहायक	प्रशासन	१
१०	प्राविधिक सहायक	शिक्षा	१
११	हे.अ.	स्वास्थ्य	१
१२	सबइन्जिनियर	सिभिल	१
१३	अ.सबइन्जिनियर	सिभिल	१
१४	स. महिला विकास निरीक्षक	विविध	१
१५	खा.पा.स.टे	सिभिल	१
	कार्यालयतर्फ कुल		**२०**
	वडा कार्यालयतर्फ		
१	सहायक	प्रशासन	३
२	सबइन्जिनियर	सिभिल	३
३	सहायक	प्रशासन	५
४	अ.सबइन्जिनियर	सिभिल	५
	वडा कार्यालयतर्फ कुल		**१६**
	जम्मा कुल		**३६**

गाउँसभाबाट स्वीकृत संगठन संरचना नभएको हुँदा गाउँपालिकामा कुन कुन शाखा, उपशाखा, एकाइहरु हुन् भन्ने स्पष्ट छैन । गाउँपालिकामा राजस्व शाखा गठन भएको छैन तर राजस्वसम्बन्धी काम गर्नका लागि कर्मचारीहरुलाई जिम्मेवारी भने तोकिएको पाइन्छ । २०७५ पौषसम्ममा गाउँपालिकामा राजस्वसम्बन्धी काम गर्नका लागि निम्नअनुसार जिम्मेवारी तोकी काम भइआएको पाइन्छ :

तालिका २: गाउंपालिकामा राजस्व सम्बन्धी काम गर्ने कर्मचारीह□को विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	हरिबहादुर पाटामगर	वरिष्ठ अधिकृत, सातौं तह	• राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण कार्य गर्ने • राजस्व परामर्श सदस्य सचिव भई कार्य गर्ने • राजस्वको अभिलेख, प्रतिवेदन तयार गरी पेश गर्ने • राजस्व असुली, अभिलेख, सार्वजनिकीकरण सम्बन्धी कार्य गर्ने
२.	सुस्मिता अधिकारी	सहायकस्तर चौथो तह	• राजस्व असुली तथा संकलन गर्ने • राजस्व सफ्टवेयर सञ्चालन गर्ने • बिलिङ गर्ने

१.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्ति

गाउँपालिकाको आफ्नै छुट्टै कार्यालय भवन रहेको छैन । यो प्रतिवेदन तयारी गर्दाका अवस्थामा वडा कार्यालयका लागि गजुरी बजारमा निर्माण गरिएको भवनमा तला थपी गाउँपालिका कार्यालय सञ्चालनको तयारी भएको छ । वडा नं. १ मा जस्तापाताको छाना भएको भवन रहेको छ भने वडा नं. २, ३, ४ र ७ को कार्यालय भाडामा रहेको छ । वडा नं. ५ र ८ को आफ्नै भवन रहेको छ ।

सवारी साधनअन्तर्गत जेसीभी बुलडोजर १, स्कर्पियो जिप १, ट्रिपर १, एम्बलुलेन्स १ र मोटरसाइकल १२ थान रहेको छ । गाउँपालिकाका सबै शाखाका कम्प्युटर तथा प्रिन्टर रहेको छ तथा आवश्यक न्यूनतम संख्यामा टेबुल, कुर्सी, सोफा, दराजलगायत कार्यालय सामग्रीहरु रहेका छन् ।

परिच्छेद – दुई : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार

यस परिच्छेदमा उपलब्ध कानुनी व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भाव्यतालाई शिर्षकगत रुपमा विस्तृत विश्लेषण गरिएको छ । यसबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावनाको विस्तृत विश्लेषण भई पहिचान गरिएको मुद्दाहरूलाई राजस्व सुधार कार्ययोजनाले संवोधन गर्ने विश्वास लिइएको छ ।

२.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था

नेपालको संविधान, २०७२ ले स्थानीय तहलाई निम्नानुसार राजस्व अधिकार प्रदान गरेको छ :

- सम्पत्ति कर
- मनोरञ्जन कर
- सवारी साधन कर
- घर जग्गा बहाल कर
- विज्ञापन कर
- व्यवसाय कर
- घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर
- प्राकृतिक स्रोतको आय
- सेवा शुल्क दस्तुर
- दण्ड जरिवाना

संघीय कानुन (**स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४**) अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ :

(क) गाँउपालिका वा नगरपालिकाको एकल अधिकारः

कर

- सम्पत्ति करः आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा । (आर्थिक ऐन २०७५ र केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन २०७५ वाट संसोधित व्यवस्था)
- भूमि कर (मालपोत): सम्पत्ति कर लगाउने भनि तोकिएको घरजग्गा वाहेकको अन्य जग्गामा (आर्थिक विधयक २०७५ वाट संसोधित व्यवस्था)
- घर जग्गा बहाल करः कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा
- व्यवसाय करः पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा
- सवारी करः टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सामा
- जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर : आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरे बापत

शुल्क

- बहाल बिटौरी शुल्क : आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत
- पार्किङ् शुल्क : आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए बापत ।

सेवा शुल्क

- आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा वा व्यवसायमा
- आफुले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा सेवामा*(खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक वत्ति,शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि)*
- अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क
- सिफारिस सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क

दस्तुर

- दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुरः
  - *एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग*
  - *ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग*
- नक्सा पास दस्तुर
- पंजिकरण व्यवस्थापन दस्तुर
- वडा मार्फत् गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर

विक्री गर्न सक्ने ***(केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन २०७५ वाट संसोधित व्यवस्था)***

- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वाताबरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वाताबरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढु•ा, गिट्टी, बालुवा एबम् माटोजन्य बस्तुको विक्री गर्न सक्ने ।
- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको विक्री गर्न सक्ने ।
- यस्तो विक्रीबाट प्राप्त रकम गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्ने ***(केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन २०७५ वाट संसोधित व्यवस्था)***

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई गाउँपालिका तथा नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने ।
- वन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत रकम सम्बन्धित गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

(ग) प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने (दफा ११ (४)) :

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन ब्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट प्राप्त रोयल्टी
- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन ब्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट रोयल्टी
- खानेपानी महसुल
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क
- स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रसोधन र वजार ब्यवस्थापन
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नवीकरण
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण
- स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता

संघीय कानुन (**अन्तर सरकारी वित्त ब्यवस्थापन ऐन, २०७४**) अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नअनुसारवित्तिय अधिकार प्रदान गरेको छ :

(क) एकल कर प्रशासन सम्वन्धी ब्यवस्था (आर्थिक ऐन २०७५ वाट संसोधित ब्यवस्था)

(क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाँउपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख) घरजग्गा रजिश्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाँउपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।

(ग) मनोरंजन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाँउपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने

(घ) विज्ञापन करको दर गाँउपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करवाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाँउपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ङ) प्रदेशले सवारी साधन कर करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

- *प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गरिने*
- *आयोगले निर्धारण गरेको निर्धाण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गर्ने*
- *प्रदेशले मासिक रुपमा सम्वन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने*

(ख) राजस्व वाँडफाँड

- नेपाल सरकारले संकलन गरको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तशुल्कबाट संकलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय बिभाज्य कोषमा जम्मा हुने
  - *आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने*

- *स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने*

- प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत
  - *प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टि बार्षिक रुपमा प्राप्त हुने*

(ग) अनुदान

- बित्तीय समानीकरण अनुदानः खर्चको आवस्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिसमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त
- सशर्त अनुदानः कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- समपूरक अनुदान : पूर्वाधार बिकास सम्बन्धि कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- बिशेष अनुदान : कुनै खास उदेश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेशबाट

(घ) बैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएरमात्र बैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा बैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने
- नेपाल सरकारको सहमति लिएरमात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमा भित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने
- नेपाल सरकारसँग मनासिब कार्यकालागि ऋण लिन सक्ने

उपरोक्त ब्यवस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई ब्याख्या गरेको छ । स्थानीय तहले कानून बमोजिम वाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने ब्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप ब्यवस्थाहरू रहेका छन् ।

- कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, बस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक ब्यवस्था)
- कर नलाग्ने : कुटनीतिक नियोग, कुटनितिज्ञ, बैदेशिक ऋण वा सहायतावाट संचालित परियोजनावाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको विकृ नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र
- सेवा शुल्क असुली कार्य आफै वा ब्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साझेदारीवाट गर्न सक्ने

परिच्छेद – तीन : राजस्व सुधार योजनाको परिचय

३.१ प्रतिवेदनको बारेमा

यो राजस्व सुधार कार्ययोजना (Revenue Improvement Action Plan - RIAP) प्रतिवेदन प्रदेश नम्बर ३ अन्तर्गत धादिङ जिल्लाको गजुरी गाउँपालिकाले राजस्व परामर्श समितिको निर्णयमा पूर्णिमा : भूकम्प पश्चात्को पुर्नर्लाभमा वेलायती सहयोग नियोगको सहयोग कार्यक्रमको आर्थिक सहयोग तथा एस.डी.आई.सी.को प्राविधिक सहयोगमा तयार गरेको हो । यो प्रतिवेदनमा गजुरी गाउँपालिकाको राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ तथा प्राप्त नतिजाका आधारमा राजस्व सुधारको लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूको पहिचान तथा सोका आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले गाउँपालिकाको राजस्व सुधारमा गर्नुपर्ने कार्यहरूलाई मार्गदर्शन गर्ने तथा सो को अनुगमनका लागि तथा आगामी वर्षहरूको आय बजेट तयार गर्न आधार उपलब्ध गराउनेछ । यस प्रतिवेदनमा निम्न विषय वस्तुहरूलाई समेटिएको छ ।

१. राजस्व सुधार कार्ययोजनाको परिचय
२. गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय
३. स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय संभाव्यता
४. आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलनको अवस्था
५. राजस्व सुधार कार्ययोजना
६. आगामी ३ वर्षको आय प्रक्षेपण
७. निष्कर्ष तथा सुझाव

३.२ राजस्व सुधार योजनाको परिचय

नेपालको मूल राज्य सञ्चालन संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने तथा राज्यशक्तिको प्रयोग तीनै तहले गर्ने व्यवस्था संविधानले गरेको छ । स्थानीय सरकारले आ-आफ्नो क्षेत्रमा गर्ने विकास निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गरी जनचाहना अनुरुप सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन ठूलो लगानी आवश्यक देखिन्छ । यसका लागि स्थानीय सरकारलाई संघ र प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध हुने विभिन्न अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँड बाहेक स्थानीय राजश्व अधिकार अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क तथा दण्ड जरिवाना जस्ता गैरकर लगाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ । साथै स्थानीय सरकारले अन्य स्वदेशी संघसंस्थाबाट अनुदान रकम प्राप्त गर्न सक्ने, नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन सक्ने तथा नेपाल सरकारको सहमति लिएर वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यवस्था समेत छ ।

संवैधानिक अधिकारभित्र रही स्थानीय सरकार संचालन ऐनले गाउँपालिका तथा नगरपालिकालाई आन्तरिक आय परिचालन गर्न सक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भएता पनि ती अधिकारलाई ऐनको प्रावधान अनुसार व्यवस्थित तथा न्यायोचित तरिकाले पूर्णरुपमा परिचालन गर्न सकिरहेका छैनन्, जसको मुख्य कारणमा स्थानीय तहको संरचना नयाँ भएकोले त्यसका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यविधि, संगठनात्मक व्यवस्था, सूचना तथा तथ्यांकको स्थापना, आयको सम्भाव्यता अध्ययन, अनुगमन तथा नियन्त्रण प्रणालीको स्थापना आदिको स्थापना तथा अभ्यासको कमी हुनु रहेको छ ।

राजस्व प्रकृयामा सुधारका लागि गजुरी गाउँपालिकाको नेतृत्वमा सहभागितामूलक पद्दति अवलम्वन गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । कार्यक्रमले गाउँपालिकाका प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा अन्य सरोकारपक्षहरूलाई राजस्व परिचालनको क्षेत्रमा अभिमुखीकरण, आन्तरिक आय सुधारका लागि समस्या तथा

अवसरहरूको पहिचान गरी कार्ययोजना तयारी तथा आयको प्रक्षेपणलाई मार्गदर्शन गर्ने दस्तावेज तयार हुनेछ ।

३.३ कार्यक्रमको उद्देश्य

गजुरी गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था, आन्तरिक स्रोतको संभावना तथा देखिएका समस्याहरू न्यूनीकरण गर्न कार्ययोजना तयारी तथा सोका आधारमा आगामी ३ वर्षको आय प्रक्षेपणमा गाउँपालिकालाई सहयोग पुऱ्याउनु नै यस कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य हो । यस कार्यक्रमका सहायक उद्देश्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन् :

- गाउँपालिकाको आय अधिकार तथा सुधार योजना सम्बन्धमा प्रमुख, उपप्रमुख, वडा अध्यक्षहरू, राजस्व परामर्श समिति, शाखा प्रमुखहरू, राजस्व प्रशासनमा संलग्न कर्मचारीहरू, प्रमुख राजनीतिक दल तथा उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि र अन्य सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।
- शीर्षकगत रुपमा करका आधार तथा विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।
- आन्तरिक आय वृद्धिको लागि आयका प्रमुख स्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्ने ।
- राजस्व प्रशासनको संस्थागत व्यवस्था, विलिङ्ग, अनुगमन तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषण गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धिका सम्भावनाहरू पहिचान गरी आय सुधार कार्ययोजना र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढीकरण कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- आयका नयाँ सम्भावनाहरूको पहिचान गर्दै गाउँपालिकाले अपनाउनु पर्ने आय सुधार रणनीति सहितको राजस्व सुधार कार्य योजना तयार गर्ने ।

परिच्छेद – चार : योजना तर्जुमा विधि

४.१ कार्यक्रम संचालन विधि तथा प्रक्रिया

कार्यक्रम सञ्चालन सहभागितामूलक विधिबाट सम्पन्न गरिएको थियो भने प्रतिवेदनका लागि आवश्यक सूचना सो छलफल तथा तथा गाउँपालिकामा रहेका सन्दर्भ सामग्रीहरु अध्ययनमार्फत् संकलन गरिएको थियो । उल्लिखित कार्यका लागि सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भ सामग्रीहरूको अध्ययन, तथ्याङ्क तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरूको विकास, तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण, सहभागिता मूलक छलफल, कार्यशाला गोष्ठी तथा प्रस्तुतीकरण जस्ता विधिहरू प्रयोग गरिएको थियो । अध्ययनका क्रममा अवलम्बन गरिएका विधिहरूलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.१.१ सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन

अध्ययन कार्यको प्रथम चरणमा परामर्शदाता समूहबाट विभिन्न स्रोतहरूबाट सन्दर्भ सामग्रीहरू संकलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । यस क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको मुख्य सामग्रीहरू **अनुसूची १** मा दिइएको छ ।

४.१.२ तथ्यांक/सूचना संकलन फारम तथा सूची विकास

सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन तथा विश्लेषणपश्चात् परामर्शदाताहरूबाट तथ्यांक तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरूको विकास गरिएको थियो । गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्यक्रमको सन्दर्भमा तथ्यांक संकलनको लागि प्रयोग गरिएको फारम **अनुसूची २** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.१.३ प्रारम्भिक बैठक तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम

गाउँपालिकामा अभिमुखीकरण तथा राजस्व सुधार कार्यक्रम संचलन गर्न एसडिआइसीबाट खटिएको परामर्शदाता टोली माघ ७ गते गजुरी बजार पुगी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र गाउँपालिका कार्यालयका पदाधिकारीसँग समन्वय परामर्श गरिएको थियो । परामर्श कार्यक्रममा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यशाला, संभाव्यता अध्ययन तथा सूचना विवरण संकलनका बारेमा छलफल गरिएको थियो ।

सो अनुसार २०७५ माघ ८ गते विहान ८ बजेदेखि साँझ ५ बजेसम्म गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरू, राजस्व परामर्श समिति, कर्मचारीहरू तथा अन्य सरोकारपक्षहरूको उपथितिमा अभिमुखीकरण तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यशाला आयोजना गरिएको थियो । गाउँपालिका अध्यक्षको प्रमुख आतिथ्यमा भएको उक्त कार्यक्रमको उद्घाटन सत्रको अध्यक्षता गाउँपालिकाका उपप्रमुख तथा राजस्व परामर्श समितिका संयोजकले गर्नुभएको थियो । प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वागत मन्तव्यका साथ कार्यक्रमको उद्देश्यका बारेमा प्रकाश पार्नुभएको थियो । स्थानीय राजस्व अन्तर्गत कर तथा गैरका शीर्षक, दायरा तथा दरको बारेमा विस्तृत छलफल गरी वर्तमान अवस्थाको राजस्व संकलनलाई कसरी सुदृढीकरण गरी राजस्व विस्तारको सम्भावना पहिचान गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा यस कार्यशालाले थप जानकारी गराउने विश्वास व्यक्त गर्नुभयो तथा यसका लागि सम्बन्धित सबैको सहयोग र सहकार्यका लागि समेत अनुरोध गर्नुभयो । गाउँपालिकाका लागि पूर्णिमा परियोजनाका तर्फबाट योजना सल्लाहकार गंगा सुवेदीले आफ्नो मन्तव्य राख्दै ऐनले निर्दिष्ट गरेअनुसार राजस्व परामर्श समितिको कामलाई पूर्णता दिन यस योजनाले महत्वपूर्ण खेल्न सक्ने विचार व्यक्त गर्नुभयो ।

उद्घाटन सत्रको समापन गाउँपालिकाका अध्यक्षले गर्नुभएको थियो । यस क्रममा उहाँले तीनै तहको निर्वाचन सम्पन्न भएको करिब डेढ वर्ष हुँदासम्म धेरै विषयमा स्पष्टता नभई अन्यौलको स्थिति रहेको, संघीयतालाई बलियो बनाउन आवश्यक कर प्रणालीलाई बलियो बनाउन आवश्यक भएको तर स्थानीय तहहरुले बढी कर उठाए भन्ने आरोप आइरहेको अवस्थामा कर प्रणालीलाई पारदर्शी बनाउन सकिन्छ र आम नागरिकलाई चित्त बुझाएर कसरी गाउँपालिकाको राजस्व वृद्धि गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा यस कार्यशालाले व्यवहारिक ज्ञान दिने विश्वास व्यक्त गर्नुभयो । गाउँपालिका ढुंगा, गिट्टी, बालुवा बाहेक अन्य क्षेत्रको कर संकलनमा प्रभावकारी हुन नसकेको वर्तमान परिवेशमा करको दायर वृद्धि गर्न सहयोग गर्नेछ भन्ने समेत विश्वास व्यक्त गर्नुभयो । गाउँपालिकाका समस्याहरुको बारेमा चर्चा गर्दै उहाँले निर्वाचनपछि १५ दिनपछि सबै कर्मचारी गाउँ आइसक्ने बताइए पनि डेढ वर्ष लामो समयसम्म सबै कर्मचारी आइनसकेको भन्दै गाउँ पालिका महासंघलाई यस विषयमा सक्रिय भूमिका खेल्न अनुरोध गर्नुभयो र प्राविधिक सत्र सञ्चालनका लागि प्राविधिक टोलीलाई फ्लोर हस्तान्तरण गर्नुभयो ।

कार्यशालामा प्राविधिक सत्रअन्तर्गत निम्नानुसार मुख्य तीन विषय क्षेत्रहरुमा केन्द्रीत रही कुल चारवटा सत्रमा सहभागितामूलक छलफल तथा प्रस्तुती गरिएको थियो :

- पहिलो सत्रः राजस्व सुधार कार्ययोजनाको परिचय, उद्देश्य, अपेक्षित उपलब्धी तथा समय तालिका
- दोस्रो सत्रः स्थानीय कर तथा शुल्क सम्बन्धी अवधारणा, करको आधार, दर निर्धारणका प्रक्रिया तथा राजस्व सुधारका क्षेत्र
- तेस्रो सत्रः स्थानीय सरकारको राजस्व अधिकार, राजस्वको दररेट निर्धारण गर्दा विचार पुऱ्याउनुपर्ने पक्षहरु, राजस्व परामर्श समितिको भूमिका, राजस्व प्रशासनका चरण, राजस्व शाखाको जिम्मेवारी तथा राजस्व संकलनका चुनौतिहरु
- चौथौ सत्र : समूह कार्य

उपरोक्त अनुसार उल्लिखित चार सत्रमध्ये पहिलो सत्र तथा चौथो सत्रको सहजीकरण परामर्शदाताहरुले गर्नुभएको थियो । चौथो सत्रमा समूह विभाजन गर्ने क्रममा प्रमुख पदाधिकारी तथा उस्तै उस्तै पदका व्यक्तिहरुलाई फरक फरक समूहमा वर्गीकरण गरिएको थियो । कार्ययोजनाको तथ्यांक तथा अन्य प्राविधिक पक्षहरूलाई समेटी संचालन गरिएको कार्यक्रममा सहभागीहरूलाई निम्न चार समूहमा विभाजन गरी राजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू पहिचान गरी कार्ययोजना बनाउन समूह कार्य गराइएको थियो :

समूह १ : राजस्वका शिर्षकगत दर, दायरा तथा प्रक्षेपण

समूह २ : कर राजस्व सुधार योजना

समूह ३ : गैरकर राजस्व सुधार योजना (नयाँ क्षेत्र समेत)

समुह ४ : राजस्व प्रशासन (आयको लगत अभिलेख तथा संकलन, संगठन र समन्वय)

समूहलाई निष्कर्षमा पुग्न सहजकर्ताहरूबाट आवश्यक सहयोग प्रदान गरिएको थियो । समूह नेताले समूह कार्यको निष्कर्ष प्रस्तुत गर्न लगाई सोमाथि छलफल गरी सुझाव संकलन गरिएको थियो । समूह कार्यका लागि कार्ड, चार्टलाई उपयोगमा ल्याइएको थियो ।

समूह कार्यको प्रस्तुती तथा छलफलपश्चात् गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षहरुको राजस्व प्रक्षेपणका लागि आवश्यक तथ्यांक तथा सूचना संकलनका लागि राजस्व शाखाका वरिष्ठ अधिकृत श्री हरि पाटामगरलाई सम्पर्क व्यक्ति रुपमा गाउँपालिका उपाध्यक्ष तथा राजस्व परामर्श समितिका संयोजक श्री सीता ढुंगानाले प्रस्ताव गर्नुभयो र सर्वसम्मतिबाट निर्णय गरियो ।

कार्यक्रमको समापन गर्दै उपाध्यक्ष एवम् राजस्व परामर्श समितिका संयोजक ढुंगानाले आन्तरिक आयका संभाव्य क्षेत्रहरुको पहिचान, व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाले गर्दै आएको काममा यस कार्यशालाले थप सहयोग पुऱ्याउने अपेक्षा गर्नुभयो साथै कार्ययोजना तयारीका लागि आवश्यक सहयोग तथा तर्जुमा हुने कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि सामुहिक प्रतिबद्धता समेत व्यक्त गर्नुभयो । यस कार्यक्रमबाट करको दायरा बढाउने तथा दरलाई न्यूनतम राख्दै व्यवसाय प्रवर्द्धन गरी गाउँपालिकाको रुपमा समृद्ध बनाउने दृढता व्यक्त गर्नुभयो ।

अन्त्यमा प्राविधिक सहयोगका लागि एस.डी.आई.सी. तथा आर्थिक सहयोगका लागि मटम्याकडोनाल्डलाई धन्यवाद दिंदै कार्यक्रम समापन गरिएको थियो । पहिलो चरणको अभिमुखीकरण तथा कार्यशालाको कार्यक्रम तालिका तथा उपस्थिति विवरण यस कार्य योजनाको **अनुसूची ३** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.१.४ तथ्यांक/सूचना संकलन

अध्ययनका क्रममा परामर्शदाताद्वारा गाउँपालिकाका विभिन्न शाखाहरू, सरोकारवाला पक्षहरू, स्थलगत भ्रमण तथा अवलोकनबाट आवश्यक सूचनाहरू संकलन गरिएको थियो । सूचना संकलन फोकल परसनलगायत अन्य कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुसँग समन्वय गरी एसडीआइसीको प्राविधिक कार्यदलले अध्ययनका क्रममा निम्न क्षेत्रगत तथ्यांक एवं सूचनाहरू संकलन गऱ्यो :

- राजस्व प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण
- गत वर्ष तथा चालु वर्षको हालसम्मको यथार्थ आय विवरण
- चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा बजेट
- आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना
- गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण

४.१.५ तथ्याङ्क विश्लेषण तथा मस्यौदा कार्ययोजना तयारी

समूहगत छलफल, अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यांक तथा सूचनाहरूलाई विभिन्न तथ्यांकीय औजारहरू तथा विधिहरूको प्रयोग गरी विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विभिन्न विधिहरूबाट विश्लेषण गरी प्राप्त नतिजा तथा जानकारीहरूलाई तालिकामा प्रस्तुत गरि राजस्व सुधार कार्य योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरिएको हो ।

४.१.६ मस्यौदा कार्ययोजना सम्बन्धित पक्ष समक्ष पेश

मस्यौदा प्रतिवेदन कार्यक्रमका मुख्य सरोकारपक्षहरू गाउँपालिका तथा मट म्याकडोनाल्ड समक्ष आवश्यक सुझाव तथा सल्लाहका लागि पेश गरिएको छ ।

४.१.७ मस्यौदामाथि छलफल कार्यशाला गोष्ठी

गाउँपालिका तथा मट म्याकडोनाल्डलाई पेश गरिएको मस्यौदा प्रतिवेदनमाथि छलफल गर्न २०७५ चैत १२ गते गाउँपालिकाले कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरेको थियो । राजस्व परामर्श समितिका संयोजक एवम् गाउँपालिका उपाध्यक्षले अध्यक्षता गर्नुभएको उक्त कार्यशालामा गाउँपालिकाका अध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, उद्योग वाणिज्य संघ प्रतिनिधि, उपभोक्ता हकहित संरक्षण मञ्चका प्रतिनिधिलगायत गाउँकार्यपालिका सदस्य, गाउँपालिका शाखा प्रमुख तथा कर्मचारीहरुको उपस्थिति रहेको थियो । उक्त कार्यक्रममा वक्ताहरुले राजस्व परामर्श समितिको निर्णयअनुसार यो योजना तर्जुमा भएको तथा यसले आन्तरिक आय वृद्धिमा योगदान गर्ने र आ.व. २०७६।७७ को आयबजेट तर्जुमामा सहयोग पुऱ्याउने विश्वास व्यक्त गर्नुभयो । उक्त कार्यक्रमको सञ्चालन राजस्व अधिकृतले सञ्चालन गर्नुभएको थियो ।

उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधिहरुले यस योजनाबाट करका दरहरु थप प्रष्ट हुने र करमा केही छुट दिइए यो आर्थिक वर्षमा नै सबै व्यवसायी दर्तामा आउने तथा व्यवसायीका माग सुनुवाई भएको महसुस हुने, दर परिमार्जन गरेर घटाउनुपर्ने, साना उद्योगलाई प्रश्रय दिनुपर्ने तथा सार्वजनिक क्षेत्रमा औद्योगिक ग्रामको घोषणा गर्नुपर्ने बताउनुभयो ।

४.१.८ प्रतिवेदनको अन्तिम रुप

कार्यक्रमका मुख्य सरोकारपक्षहरूले मस्यौदा प्रतिवेदन अध्ययन गरी सुझाव तथा सल्लाहरू प्रदान गुर्नभएको थियो । त्यसैगरी मस्यौदा प्रस्तुती तथा छलफल कार्यक्रमबाट पनि विभिन्न सुझाव तथा सल्लाहरू प्राप्त भएको थियो । यसरी प्राप्त सार्न्दभिक सुझाव तथा सल्लाहहरूलाई प्रतिवेदनमा समावेश गरी यो अन्तिम अध्यन प्रतिवेदन तयार गरिएको हो ।

४.२. अध्ययनको सीमा

गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्य योजना क्षेत्र व्यापक रहेको भएता पनि सीमित स्रोत साधन, पर्याप्त सूचनाको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययनका सीमाहरू देहाय अनुसारका रहेका छन् :

- अध्ययन तथा विश्लेषण कार्य प्रमुख रुपमा कार्यालयको अभिलेख, दस्तावेज प्रतिवेदन तथा द्वितीय स्रोतहरूबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई आधार लिइएको छ । यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाका सम्बन्धित प्रतिनिधिहरू, कर्मचारीहरू तथा अन्य सरोकारपक्षहरूसंग भएको छलफलबाट प्राप्त सूचनाहरू समावेश गरिएको छ ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक आय तथा स्रोत परिचालनसम्बन्धी अध्ययनको लागि उपलब्ध गराइएको फाराम अनुसार प्राप्त तथ्याङ्कहरू विभिन्न कार्यालयहरूको अभिलेख तथा आंशिक स्थलगत अध्ययनवाट संकलन गरिएको छ । तथ्यांक संकलनको लागि विस्तृत् स्थलगत सर्भेक्षण कार्य भएको छैन ।
- संघीय तथा प्रदेश सरकारसंग प्राकृतिक स्रोत तथा पर्यटन शुल्कबाट प्राप्त हुने राजस्वको बाँडफाँडको व्यवस्था नभएकोले यस प्रतिवेदनमा समावेश गर्न सकिएको छैन । सो विषयमा स्पष्टता भए पश्चात् यस प्रतिवेदनलाई परिमार्जन गर्न आवश्यक देखिन्छ, जुन कार्य यस अध्ययनको कार्यक्षेत्रमा समावेश छैन ।
- गाउँपालिकाको जनसंख्या तथा आर्थिक गतिविधिमा हुने वृद्धि, गाउँपालिकाको सेवामा हुने वृद्धि र नागरिक संन्तुष्टिमा हुने वृद्धि, मूल्यांकन दरमा हुने वृद्धि तथा राजस्वका दरको पुनरावलोकन आदि कृयाकलापहरूले भविश्यको राजस्व संकलनमा असर गर्ने भएता पनि यी तथ्यांकहरू उपलब्ध नभएकोले आय प्रक्षेपणमा आधार लिन सकिएको छैन ।
- करका शीर्षकअनुसार छुट्टाछुट्टै शीर्षकअनुसार के कति राजस्व प्राप्त भयो भन्ने तथ्यांक उपलब्ध नभएको हुँदा सोहीअनुसार विश्लेषण गरिएको छ ।
- आ.व. २०७२।७३ को तथ्यांक उपलब्ध नभएको हुँदा आ.व. २०७३।७४ देखि चालु आ.व.को पौसमसान्त सम्मको यथार्थ आयको अवस्थामा आधारित रही आय विश्लेषण गरिएको छ ।

परिच्छेद – पाँच : राजस्वको अवस्था तथा सम्भाव्यता

५.१. आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

कानुनी अधिकारको आधारमा गाउँपालिकाका सम्भाव्य आय शिर्षकहरूको परिचालनका अवस्था विश्लेषण गरिएको छ । यसअन्तर्गत गाउँपालिकामा सम्भावना भएका आय शिर्षकहरूको संभाव्यता, संकलनको अवस्था तथा दरको निर्धारणको अवस्थालाई पहिचान गरिएको छ ।

तालिका ३: गाउंपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका शिर्षक	सम्भावना	संकलन	दर निर्धारण
क.	**करतर्फ**			
१.	भूमि कर (मालपोत)	छ	भएको (गत वर्षको दरमा)	नभएको
२.	सम्पत्ति कर	छ	नभएको	भएको
३.	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	नभएको	नभएको
४.	घर जग्गा बहाल कर	छ	भएको	भएको
५.	व्यवसाय कर	छ	भएको	भएको
६.	जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर	छ	नभएको	भएको
७.	विज्ञापन कर	छ	भएको	भएको
ख.	**गैरकर**			
८.	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री	छ	भएको	भएको (विक्री नभई प्रदुषण कर र दहत्तर वहत्तरको रुपमा)
९.	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	छ	नभएको	नभएको
१०.	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री	छ	नभएको	नभएको
११.	नक्सापास दस्तुर	छ	भएको	भएको
१२.	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क	छ	भएको	भएको
१३.	बहाल विटौरी शुल्क	छ	नभएको	भएको
१४.	पार्किङ्ग शुल्क	छ	नभएको	भएको
१५.	फोहरमैला ब्यवस्थापन शुल्क	छ	नभएको	भएको
१६.	स्थानीय खानेपानी महसुल	छैन	नभएको	नभएको
१७.	स्थानीय विद्युत् महसुल	छैन	नभएको	नभएको
१८.	सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबापत प्राप्त हुने रकम	छ	नभएको	नभएको
१९.	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपफलायर, प्यारागलाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा ब्यवसायमा सेवाशुल्क	छैन	नभएको	नभएको
२०.	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय	छ	नभएको	भएको

क्र.सं.	आयका शिर्षक	सम्भावना	संकलन	दर निर्धारण
	पूर्वाधार तथा सेवामा सेवा शुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायमशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि	(सार्वजनिक शौचालय, सडक बत्ती, पार्क)		(सार्वजनिक शौचालय, सडक बत्ती, पार्क)
२१.	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छ	भएको	भएको
२२.	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म	छ	नभएको	नभएको
२३.	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग शुल्क	छ	नभएको	नभएको
२४.	वडामार्फत् गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	भएको	भएको
२५.	दण्ड जरिवाना	छ	भएको	भएको

उल्लिखित तालिकामा गाउँपालिकाका करतर्फ ७ शीर्षक र गैरकरतर्फ १८ शीर्षकमा आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गरिएको छ । यस तालिकाअनुसार गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्र अन्तर्गतका सात किसिमका करमध्ये गाउँपालिकाको अध्ययन तथा अवलोकन भ्रमण, कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुसँगको छलफल र गाउँपालिकाका दस्तावेजहरुको अध्ययनका आधारमा हाल छ (६) किसिमका करहरु संकलनको सम्भावना रहेको तथा चार (४) किसिमका करहरुको संकलन र दर निर्धारण समेत भएको देखिन्छ । सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने रकम यो कार्ययोजना तर्जुमाका दौरानमा केही नेपाल ऐन संशोधनमार्फत् थप भएको हुँदा निम्न परिच्छेदहरुमा यसको सम्भावना प्रारम्भिक रुपमा आँकलन गरिएको छ । गाउँपालिकामा हाल टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा सञ्चालन नभएको हुँदा यस्ता सवारी साधनहरुबाट तत्कालका लागि कर उठाउन सकिने सम्भावना देखिँदैन । गाउँपालिकाले सम्पत्ति करको दर निर्धारण गरेतापनि संकलन नगरेको र मालपोतको दर निर्धारण नगरेको भएतापनि संकलन गरिआएको अवस्था छ ।

गैरकरतर्फका राजश्वका १८ शीर्षकमध्ये १४ शीर्षकमा राजस्व संकलनको सम्भावना रहेको भए पनि हाल ६ किसिमका शीर्षकबाट मात्र कर संकलन भइरहेको र ११ वटा शीर्षकमा दर निर्धारण भएको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा गैरकरतर्फ सार्वजनिक क्षेत्रको ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटोमा विक्री र निजिमा उपयोग शुल्क लिन सक्नेमा सो शिर्षकमा नलिई प्रदुषण शुल्क, दहत्तर वहत्तर र निकासी शुल्क शिर्षकमा लिएको छ, जसलाई परिमार्जन गर्न आवश्यक देखिन्छ । गैरकरतर्फ बहाल बिटौरी शुल्कको पनि राम्रो सम्भावना रहेको छ र दर निर्धारण पनि भएको छ तर शुल्क उठ्न सकेको छैन । यस कार्ययोजना अवधिमा अस्पताल सञ्चालन शुल्क भने उठ्न सक्ने सम्भावना देखिँदैन र बाँकी गैरकरहरु उठ्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ जुन उपरोक्त तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.२ आन्तरिक स्रोत तर्फका राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

५.२.१ कर राजस्व

क. सम्पत्ति कर

हालको अवस्थाः गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७५ को दफा २ ले एकीकृत सम्पत्ति करको व्यवस्था गरेको छ र यसै दफामा "…..यो कर लगाइसकेपछि भूमिकर लगाइने र असुल उपर गरिने छैन" भन्ने समेत उल्लेख गरिएको छ तर मालपोत भने संकलन गरिरहेको अवस्था छ । सम्पत्ति करका लागि चालु आ.व.को आर्थिक ऐनमा दररेट तोकिएको छ तर कार्यान्वयन/संकलन भने गरिएको छैन । हालैको नेपाल ऐन संशोधनअनुसार स्थानीय तहले आफ्नो तहभित्र रहेका घरहरुले चर्चेको क्षेत्रभित्र सम्पत्ति कर र त्यसबाहेकको जमिनमा मालपोत लगाउन पाउने व्यवस्था गरेको सन्दर्भमा संघीय कानुनसँग तादात्म्य हुने गरी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन संशोधन गर्नुपर्ने भएको छ ।

संभाव्यताः यस गाउँपालिकामा वि.सं. २०६८ को जनगणना अनुसार कुल ५६०० घरपरिवार रहेकोमा गाउँपालिकाले हालै तयार गरेको वस्तुगत विवरणअनुसार कुल ६२४१ घरपरिवार रहेको तथ्यांक उपलब्ध छ । हरेक परिवारमा सामान्यतया एकदेखि दुईजनासम्म सम्भावित सम्पत्ति करदाता हुन सक्ने भएकाले यस अध्ययनको प्रयोजनका लागि हरेक परिवारमा औसतमा १.५ जना सम्पत्ति करदाता छन् भन्ने अनुमानमा आधारित रही उक्त पछिल्लो तथ्यांक ६२४१ घरपरिवारमा कुल ९३०० सम्भाव्य करदाता छन् भन्ने अनुमान गरी सम्पत्ति करको सम्भाव्यता विश्लेषण गरिएको छ । सम्भाव्य करदाताको सम्पत्तिको आकारका सन्दर्भमा चाहिँ उक्त ९३०० सम्भाव्य करदातासँग औसतमा प्रत्येकसँग न्यूनतम ५० लाख बराबरको सम्पत्ति छ भन्ने आँकलन गरिएको छ । गाउँपालिकाको चालु आ.व.को आर्थिक ऐनले रु. पाँच लाखसम्मको सम्पत्तिमा न्यूनतम रु. ५० र प्रति लाखमा थप रु. २ कर निर्धारण गरेको हुँदा रु. ५० लाखको सम्पत्तिमा रु. १४० कर हुन आउने हुँदा यस आधारमा विश्लेषण गर्दा उक्त ९३०० सम्भाव्य करदाताबाट सम्पत्ति कर स्वरुप वार्षिक रु. १३ लाख २ हजार संकलन हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरूः सम्पत्ति करको सम्भावना भए पनि यो गाउँपालिकाले यो कर संकलनको अभ्यास सुरु गरेको पाइँदैन । यसमा गाउँपालिकाले कुन कर कसरी लिने भन्ने विषयमा स्पष्ट हुन जरुरी देखिन्छ । यदि आगामी वर्षदेखि सम्पत्ति कर शुरु गर्ने योजना भएमा त्यसको सुरुवात तत्कालै गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

सम्पत्ति करमा सुधारका लागि के के गर्न सकिन्छ भनी गाउँपालिका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुबीच बृहत् छलफल गरिएको थियो साथै गाउँपालिका क्षेत्रको अध्ययन भ्रमण समेत गरिएको थियो । सो छलफल तथा अध्ययन भ्रमणको निचोड अनुसार सम्पत्रि करका सम्बन्धमा सुधारका विषयहरु निम्नअनुसार रहेका छन् :

- सम्पत्ती (जग्गा तथा संरचना) मूल्याङ्कनको आधार तथा दर निर्धारण गर्ने
- सम्पत्ती कर संकलन प्रक्रिया तथा सम्पत्ती कर व्यवस्थापन कार्यविधी तर्जुमा गर्ने
- वडागत रुपमा कर सचेतना अभियान संचालन गर्ने
- न्यूनतम शुल्कबाट सम्पत्ति कर सुरु गरी बढीभन्दा बढी करदातालाई करको दायरामा ल्याउने
- सम्पत्तीको स्वयंघोषणाको सूचना दिई करदाता विवरण दर्ता गर्ने
- सम्पत्ती कर संचालन सफ्टवेयर निर्माण गर्ने
- वडा कार्यालयसहित गाउँपालिकाका कर्मचारीका लागि क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ख मालपोत (भूमि) कर

हालको अवस्थाः यस गाउँपालिकाले चालु आ.व.मा मालपोत कर संकलन गरिरहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका जग्गाहरुलाई सडकको पहुँचको आधारमा वर्गीकरण गरी मूल्यांकन रकम तय गरेको छ । सोही मूल्यांकनका आधारमा जग्गाको मूल्य गणना गरि प्रति लाख ०.०१ प्रतिशतका दरले मालपोत रकम संकलन गरिरहेको छ । तर हालको आर्थिक ऐनमा यो व्यवस्था गरिएको छैन । आ.व. २०७३/७४ मा कुल रु. ९९ हजार मालपोत असुल भएको देखिन्छ भने चालू आ.व.को पौस मसान्तसम्म ३ लाख ९१ हजार मालपोत संकलन भएको देखिन्छ ।

संभाव्यताः

हालैको नेपाल ऐन संशोधनअनुसार स्थानीय तहले आफ्नो तहभित्र रहेका घरहरुले चर्चेको क्षेत्रभित्र सम्पत्ति कर र त्यसबाहेकको जमिनमा मालपोत लगाउन पाउने व्यवस्था गरेको छ । गाउँपालिकाले हाल विगत वर्षहरुको प्रचलित दर रेटका आधारमा भूमिकर/मालपोत संकलन गरिरहेको हुँदा भूमिको उत्पादकत्व, मूल्य तथा समग्र विद्यमान संभावना, स्थानीय वासिन्दाको कर तिर्न सक्ने क्षमता, सडकलगायतका पूर्वाधार विकासको अवस्था जस्ता विविध पक्षहरुको विश्लेषणमा आधारित रही भूमिको वर्गीकरण गरी सो आधारमा भूमिकर निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसबाट भूमिअनुसारको वैज्ञानिक ढंगबाट कर निर्धारण भई गाउँपालिका तथा नागरिक दुवै पक्ष लाभान्वित हुन सक्ने देखिन्छ ।

गाउँपालिकाले हालै तयार गरेको वस्तुगत विवरणअनुसार गाउँपालिकामा कुल ६२४१ घरपरिवार रहेको तथ्यांक उपलब्ध छ । गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुसँगको छलफलका आधारमा गाउँपालिकामा कुल मालपोत करदाता संख्या करिब ७००० रहेका छन् । कतिपय घरपरिवारमा एकभन्दा बढी व्यक्तिका नाममा जग्गाजमिन हुने भएको हुँदा यस गाउँपालिकामा मालपोत करदाता संख्या पनि ७००० कायम गरी संभाव्य मालपोतको रकम गणना गरिएको छ । गाउँपालिकामा मालपोत तिर्ने करदाताको कुल संख्या र औसत मालपोतयोग्य जमिनको क्षेत्रफलसम्बन्धी यकीन तथ्यांक उपलब्ध नभएको विद्यमान परिवेशमा उपरोक्त संख्याका करदातासँग औसतमा प्रति करदातासँग १० रोपनी मालपोतयोग्य जग्गा रहेको अनुमान गरी प्रतिरोपनी औसत मालपोत कर रु. ४० का दरले गणना गर्दा गाउँपालिकाले मालपोतबापत कुल रु. २८ लाख संकलन गर्न सक्ने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरूः

गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीबीचको छलफलबाट भूमि करमा सुधारका लागि निम्न अनुसार कार्यहरु गर्न सुझाइएको छ :

- सडक तथा अन्य प्रमुख पूर्वाधारको विकास तथा जमिनको उपयोगको आधारमा भूमिको मूल्याङ्कन र वर्गीकरण गरी मालपोतको दर निर्धारण गर्ने । दर निर्धारण गर्ने क्रममा मालपोत कार्यालयसँग समन्वय गरी मूल्यांकनलाई व्यवहारिक बनाउने ।
- भूमिकर सम्बन्धी कार्यविधी तर्जुमा गरी कर संकलन गर्ने
- सडकहरुको नक्साङ्कन, नामकरण र लगत कट्टाको व्यवस्था गर्ने
- सम्पत्ति करमा दर्ता भएका करदाताको विवरणहरू व्यवस्थित रुपमा अभिलेखीकरण गर्ने ।
- जम्मा भएको सम्पत्ति कर सम्बन्धित शीर्षकमा आय दाखिला गर्ने ।

ग. घरजग्गा वहाल कर

हालको अवस्थाः गाउँपालिकाले आर्थिक ऐनमा उल्लेख गर्दै कोठा भाडा लगाउने घरधनी वा संभौता बमोजिम बहाल रकमको १० प्रतिशतका दरले वहाल कर लगाइने र सोअनुरुप असुल गर्ने व्यवस्था गरेको छ । केही संस्थाहरुले स्वस्फूर्तरुपमा बहाल कर तिरेको हुँदा घरजग्गा बहाल करबापत चालु आ.व.को पौस मसान्तसम्म रु. २,१८,११२ रुपैया यस शीर्षकमा संकलन भएको देखिन्छ । यद्यपि गाउँपालिकाले घरजग्गा वहाल कर संकलनका लागि विशेष प्रयास गरी प्रभावकारी रुपमा यो कर संकलन गर्न सकेको छैन । गत आ.व. २०७४।७५ मा यस शिर्षकअन्तर्गत कुल रु. पाँच लाख संकलन गर्ने लक्ष्य राखिएकोमा कुल रु. एक लाख ५३ हजार सात सय संकलन भएको देखिन्छ ।

संभावनाः संकलित तथ्यांक अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा बैंक तथा सहकारी संस्थाहरु ३६, अन्य व्यवसायहरु ९०० रहेको अनुमान छ । यस तथ्यांकका आधारमा घरबहालमा बस्नेको संख्या र सम्भावित घरबहाल कर निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । यस तालिकामा व्यक्ति र संस्था गरी कुल ४४४ जना गाउँपालिकाभरिमा घरबहालमा बस्ने अनुमान गरिएको छ । व्यक्ति र संस्थाका लागि प्रस्तावित विभिन्न दर रेटमा आधारित रही घरबहाल कर संकलन गर्दा गाउँपालिकाभरिमा कुल रु. दुई करोड ३४ लाख घरबहाल घर उठ्ने र गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनअनुसार १० प्रतिशतका दरले घरबहाल कर संकलन गर्दा वार्षिक कुल रु. २३ लाख ४० हजार घरबहाल उठ्न सक्ने सम्भाव्यता पेश गरिएको छ ।

तालिका ४: घरजग्गा वहाल करको सम्भाव्यता विवरण

क्र. सं.	प्रयोजनका आधारमा बहालमा बस्ने	बहालमा बस्ने अनुमानित संख्या	मासिक औसत भाडा रकम	वार्षिक भाडा रकम	घर बहाल कर
			(ख)	(ग)	(घ)
		(क)	अनुमानित	क x ख x १२	ग को १०%
१	बैंक	४	१००००	४८००००	४८०००
२	सहकारी	२०	३०००	७२००००	७२०००
२	अन्य व्यवसायहरू	३००	५०००	१८००००००	१८०००००
३	घरयासी प्रयोजनमा बस्नेहरू	१००	२५००	३००००००	३०००००
४	सरकारी तथा गैरसरकारी अन्य संघ संस्थाहरु	२०	५०००	१२०००००	१२००००
जम्मा		**४४४**	**२५५००**	**२३४००००० ०**	**२३४०००० ०**

सुधारका पक्षहरूः

- घरजग्गा वहालसम्बन्धी लगत विवरण संकलन गरी वार्षिक रुपमा अद्यावधिक गर्ने ।
- घरजग्गा वहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधी तर्जुमा गर्ने
- घरजग्गा वहाल रकम मूल्यांकन गर्न संरचनाको प्रकार र स्थानको आधारमा प्रति वर्गफिटको दरलगायतका विधिसम्बन्धमा अध्ययन गरी वहाल मूल्य निर्धारण गर्ने र सो वमोजिम वहाल रकम निर्धारण गरी कर संकलन गर्ने ।
- वार्षिक रुपमा घरजग्गा वहाल करको दर पुनरावलोकन गर्ने ।

घ. व्यवसाय कर

हालको अवस्थाः गजुरी गाउँपालिकाले चालु आ.व.को आर्थिक ऐनमा आफ्नो क्षेत्रमा सञ्चालित व्यवसायहरुलाई होटल, रेष्टुरेण्ट एण्ड बार, स्टेशनरी तथा पुस्तक पसललगायत विभिन्न २१ किसिममा वर्गीकरण गरी वार्षिक व्यवसाय करको दर निर्धारण गरेको छ । व्यवसाय कर न्यूनतम रु. १००० (साधारण चिया पसलका लागि) र अधिकत रु. २,००,००० (क्रसरका लागि प्रतिप्लान्ट) तोकिएको छ । चालु आ.व.मा यस गाउँपालिकाले व्यवसाय दर्ता तथा कर संकलनका लागि घुम्ती सिविर सञ्चाल गरेको थियो । विशेष कारणवश उक्त घुम्ती शिविर हालका लागि स्थगित छ ।

व्यवसायीहरुले करको दर अत्यधिक भएकाले सोको परिमार्जन गर्नुपर्ने धारणा व्यक्त गरेकाले गाउँपालिकाले कार्यपालिका सदस्यहरु, स्थानीय राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरु, समाजसेवीहरु, उद्योग वाणिज्य संघ प्रतिनिधिहरु, स्थानीय व्यवसायीहरुका बीचमा २०७५ फागुन ९ गते करदाता शिक्षा तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरी सरोकारवालाहरुबाट रायसुझाव संकलन गरिएको थियो । सो सुझाव अनुसार गाउँपालिकाले आगामी आ.व.का लागि व्यवसाय करको दर निर्धारण गर्नुपूर्व सरोकारवालाहरुसँग छलफल गर्ने, व्यवसायहरुको पुनवर्गीकरण गर्ने निर्णय गरिएको थियो ।

व्यवसाय कर वापत गाउँपालिकाले गत आर्थिक वर्षमा रु. ९ लाख ९ हजार असुल हुने लक्ष्य राखेकोमा यथार्थमा ६८७१७४ रुपैया असुल भएको थियो । चालु आ.व.को पौस मसान्तसम्म यस गाउँपालिकामा करिब ४०० वटा व्यवसायहरु दर्ता भएका र सोबापत जम्मा ६ लाख ७७ हजार संकलन भएको तथ्यांक उपलब्ध छ ।

संभावनाः यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका व्यवसायहरुको किसिमअनुसारका संख्यासम्बन्धी तथ्यांक तत्काल उपलब्ध छैन । हालसालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को प्रारम्भिक नतिजाअनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा १०९७ वटा व्यवसाय रहेका र ३०७७ जना उक्त व्यवसायमा संलग्न रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाका सरोकारवाला पक्षहरुसँग छलफल गरी उक्त व्यवसायहरु निम्नअनुसार वर्गीकरण गरी गाउँपालिकाले संकलन गर्न सक्ने सम्भावित आय समेत आँकलन गरिएको छ :

तालिका ५: व्यवसाय करको सम्भाव्यता विवरण

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	संख्या	करको औसत दर	संभावित आय रु.
१	साना तथा मझौला उद्योग	५	१००००	५००००
२	लघु तथा घरेलु उद्योग	१००	१५००	१५००००
३	बैंक तथा वित्तीय संस्था	४	२००००	८००००
४	सहकारी संस्था	३२	३०००	९६०००
५	व्यापारिक भवन, अस्पताल, संस्थागत विद्यालय	२	३००००	६००००
६	डिलर तथा थोक बिक्रेता	४९	३०००	१४७०००
७	अन्य साना व्यवसायहरू	६००	१०००	६०००००
८	पेट्रोल पम्प	२	३००००	६००००
९	मनोरञ्जन स्थल (वाटर पार्क)	१	३५०००	३५०००
१०	होटल, रेष्टुरेण्ट	३००	३०००	९०००००
जम्मा		**१०९७**		**२१७८०००**

सुधारका पक्षहरूः गाउँपालिकाको व्यवसाय कर संकलनमा सुधार ल्याउनका लागि निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

- गाउँपालिकामा भएका सबै व्यवसायको लगत संकलन गर्ने
- ऐनले व्यवस्था गरेअनुसारका सबै व्यवसायलाई गापामा दर्ता गराउने तथा गाउँपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्नको लागि गाउँपालिका कार्यपालिकावाट व्यवसाय संचालन इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्ने ।
- एकै प्रकारको व्यवसायलाई व्यवसायमा भएको लगानी तथा कारोवारको आधारमा ठूला, मझौला र साना (क, ख, ग) वर्गमा वर्गीकरण गरी करको दरमा परिमार्जन गर्ने ।
- लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा दर्ता शुल्क र वार्षिक कर निर्धारण गर्ने
- बजार अनुगमन गर्ने, यसका लागि राजस्व परामर्श समितिलाई बढी सक्रिय बनाउने
- कर अभियान सञ्चालन गरी कर सचेतना अभिवृद्धि गर्ने साथसाथै यससम्बन्धमा नागरिकका गुनासो सुनुवाइ गरी जायज गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने
- कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारलाई नियमित प्रक्रियाका रुपमा स्थापित गर्ने । जस्तै- अधिकतम कर तिर्ने उपभोक्तालाई पुरस्कृत गर्ने । करको दायरामा नआउनेलाई जरिवानाको व्यवस्था पर्ने ।
- प्रभावकारी रुपमा व्यवसाय कर संकलनका लागि आन्तरिक राजस्व कार्यालय, घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय तथा उद्योग वाणिज्य संघ आदि कार्यालयहरूसँग आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने । जस्तै आन्तरिक राजस्व कार्यालयले व्यवसाय संचालनका लागि VAT तथा PAN दर्ता एवं नवीकरण गर्दा स्थानीय निकायको व्यवसाय कर चुक्ता अनिवार्य गरिदिएमा कर संकलन प्रभावकारी हुनेछ ।

ङ. जडीबुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर

हालको अवस्थाः गाउँपालिकामा जडिबूटी, कवाडी तथा जीवजन्तु करको सम्भावना रहेको छ तर कर संकलनको अवस्था उत्साहजनक रहेको छैन । आ.व. २०७४।७५ मा यस शीर्षकमा कुल २२ हजार संकलन गर्ने लक्ष्य राखिएको थियो तर गाउँपालिकाको लेखामा यस सम्बन्धी छुट्टै आम्दानी नबाँधिएको हुँदा यस शीर्षकमा सो वर्ष के कति राजश्व संकलन भयो भन्ने तथ्यांक अभाव रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडीबुटी, वनकस (खर), कवाडी माल, प्रचलित कानुनबमोजिम निषेधित जीवजन्तुबाहेकका अन्य मृत वा मारिएको जीवजन्तुको हाड, सिङ, प्वाँख, छाला वा यस्तै प्रकृतिको वस्तुको व्यवसायिक उपयोगको अवस्था के कस्तो छ भन्ने यकीन तथ्यांक गाउँपालिकामा उपलब्ध नभएको हुँदा यससम्बन्धी तथ्यांक संकलन र नियमित अद्यावधिकरण गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

संभावनाः

गाउँपालिका पदाधिकारी तथा कर्मचारीबीचको छलफल तथा स्थानीय तहको अध्ययन भ्रमणको निचोडका आधारमा वार्षिक २,४०,००० के.जी. कवाडी, १००० केजी जडिबुटी तथा ५०० के.जी. जीवजन्तुमा कर संकलन गर्न सकिने आँकलन गरिएको छ र यसबाट एकमुष्ट रु. ६ लाख ९ हजार ७५० संकलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरूः कवाडी, जडिवुटी र जीवजन्तु कर संकलनमा सुधार ल्याउनका लागि निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

- कवाडी, जडिवुटी र जीवजन्तु करको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने

- सम्भाव्यता अध्ययनको प्रतिवेदनका आधारमा कार्यान्वयनलाई अघि बढाउन करको आधार, दायरा, मूल्याङ्कन, दर निर्धारण कार्यशाला आयोजना गरी छलफल तथा अन्तरक्रिया गर्ने र करको दर, दायरा तथा संकलन कार्यविधि स्थापित गर्ने
- अध्ययन तथा उत्पादन क्षेत्र निर्धारण पहिचान गर्ने
- जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु सम्बन्धी करका लागि छुट्टै खातापाना छुट्याइ आम्दानी बाँध्ने
- यस सम्बन्धी व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गर्ने
- छिमेकी स्थानीय सरकारहरुसँग समन्वय गरी करमा एकरुपता ल्याउने
- जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तुको व्यवसायिक रुपमा कारोवार गर्नेलाई इजाजत प्रदान गरी कारोवारको आधारमा कर संकलन गर्ने ।

च. साना सवारी कर

वर्तमान कानुनले गाउँपालिकालाई टाँगा, रिक्सा, अटो रिक्सा, ईरिक्साको दर्ता तथा नवीकरण तथा सवारी कर गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । गाउँपालिकाले आर्थिक ऐनमा दर्ता तथा नवीकरको दर निर्धारण गरेको छैन तर पटके वार्षिक सवारी करको दर निर्धारण गरेको छ । हालसम्म गाउँपालिकाले यो शिर्षकबाट कुनै रकम असुल गरेको छैन तर चालु आ.व.का लागि सवारी कर शिर्षक अन्तर्गत् रहने गरि जम्मा रु. १ लाख ५५ हजार अनुमान गरेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा टाँगा, रिक्सा, अटो रिक्सा, ईरिक्सालगायतका साना सवारी साधन सञ्चालन नभएको हुँदा यससम्बन्धी थप विश्लेषण गरिएको छैन । पटके सवारी करको व्यवस्था नरहेकोले गाउँपालिकाले यस्तो कर खारेज गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

छ) विज्ञापन कर

हालको अवस्थाः संघीय कानुन अनुसार प्रदेश सरकारसंग यो बाँडफाँड हुने यो कर गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सडक, चोक, सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचार–प्रसार आदिका लागि राख्न दिने साइन बोर्ड, ग्लो बोर्ड स्टल आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्ने व्यवस्था छ । विज्ञापन करको दर निर्धारण तथा संकलन गाउँपालिकाले गरि संकलित रकम मध्ये ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई दिनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । गत आ.व. २०७४/७४ मा विज्ञापन करबापत कुल रु. १३ हजार दुई सय संकलन भएको थियो । चालू आ.व. २०७५/७६ का लागि रु. ७२ हजार प्रस्ताव गरिएको छ । चालु आवका लागि गाउँपालिकाले न्यूनतम रु. १ करोड ५० हजारमा ठेक्का आव्हान गरेकोमा रु. ४ लाख ५ हजारमा ठेक्का कबोल भई गाउँपालिकाले कर संकलन गरेको छ ।

यद्यपि गाउँपालिकामा यस शीर्षको राजश्वको छुट्टै आम्दानी नबाँधिएको हुँदा विज्ञापन कर अन्तर्गत के कति राजश्व प्राप्त भइरहेको छ भन्ने तथ्यांक उपलब्ध हुन सकेको छैन ।

संभावनाः

देशको राजधानी काठमाडौंलाई भरतपुर, बीरगञ्ज, हेटौंडालगायतका महत्वपूर्ण शहरहरुसँग जोड्ने पृथ्वी राजमार्गको सानो खण्ड यस गाउँपालिकामा पर्ने भएकाले यहाँ विज्ञापन करको उल्लेख्य सम्भावना रहेको छ । विज्ञापन करको संभावनालाई देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६: विज्ञापन करको सम्भाव्यता विवरण

होर्डिङ वोर्ड वा विज्ञापनको किसिम	अनुमानित संख्या	करको दर	संभाव्यता रकम (रु.)
ठूला	५०	३०००	१५००००
मझौला	५०	२०००	१०००००
साना	२०	१०००	२००००
अन्य प्रकारका विज्ञापन	५०	५००	२५०००
जम्मा			२९५०००

अनुमानीत तथ्यांकका आधारमा विश्लेषण गर्दा जम्मा रु. २ लाख ९५ हजार विज्ञापन कर संकलनको सम्भावना रहेता पनि आगामी आ.व.मा चालु आ.व.को लागि ठेक्का कबोल भएको रकम (४ लाख ५ हजार) मा २० प्रतिशतले बृद्धि हुने अनुमान गरि जम्मा रु. ६ लाख ८६ हजार संकलन हुने आंकलन गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- विज्ञापन कार्यविधि तयार गर्ने ।
- प्रयोगमा रहेका विज्ञापन स्थल तथा विज्ञापन सामग्रीका बारेमा तथ्यांक संकलन गर्ने ।
- संकलित विवरण अनुसार विज्ञापन करको दर निर्धारण गर्ने ।
- न्यूनतम संकलन हुन सक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्ने ।

५.२.२ गैरकर राजस्व

क) स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तु बिक्री

हालको अवस्था: गाउँपालिकामा यस शीर्षकअन्तर्गत खासगरी त्रिशुली नदी तथा मलेखु र बेल्खु खोलाहरुबाटसमेत ढुंगा, गिट्टी, बालुवावाट संकलित रकम उल्लेख्य रहेको छ । गाउँपालिकाले यस बमोजिमको आय बिक्रीवाट संकलन नगरी प्रदुषण शुल्क र दहत्तर वहत्तर शुल्कको नामवाट संकलन गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाले संकलन गरिआएका शिर्षक वर्तमान कानुनी व्यवस्थासँग मेल खाएको देखिँदैन । तसर्थ गाउँपालिकाले सार्वजनिक स्थानबाट संकलन भई बिक्री हुने ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको बिक्री दर निर्धारण गरी त्यसवाट आय संकलन गर्ने व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुन्छ । दहत्तर वहत्तर भन्नाले बहेर आएको सामान दहमा तैरिने वा बहेर तैरिने भन्ने बुझिन्छ र यसवाट सामान्यतया काष्ठजन्य पदार्थ पर्दछ ।

गाउँपालिकाले आफ्ना क्षेत्राधिकारभित्रका नदी तथा खोलाहरु (त्रिशुली नदी, बेल्खु खोला मलेखु खोला) को प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गरी जिल्ला समन्वय समितिबाट स्वीकृत गराएको छ । चालु आ.व. २०७५/७६ को तेस्रो त्रैमासिकसम्म सो प्रतिवेदनका आधारमा गाउँपालिकाले अमानतमार्फत् जम्म्मा रु. ८,४२,२३,७०५ आम्दानी गरिसकेको छ भने बाँकी अवधिका लागि रु. ६ करोड ८० लाख ९९९ हजारमा ठेक्का तय गरेको छ । ठेक्का लागेको यस रकममा उल्लिखित तीनवटा खोलाको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणले सिफारिश गरेअनुसारको बिक्री तथा निजी क्षेत्रको बिक्री समेत समावेश गरिएको छ । चालु आ.व.को पौसदेखि असार मसान्तसम्म रहने गरी जम्मा सात महिना अवधिका लागि गरिएको यो ठेक्कामा प्रदेश कानुनको प्रावधान अनुसार संकलित रकममध्ये ४० प्रतिशत प्रदेशसँग बाँडफाँड हुने साविक व्यवस्था रहेको भए पनि हालैको केही नेपाल ऐन संशोधनपश्चात् यस शीर्षकको आम्दानी स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र पर्न गएको छ ।

निजी सम्पत्तिवाट खानीजन्य पदार्थको उत्खनन् तथा उपयोगका लागि कार्यविधि तर्जुमा गरी इजाजत दिने र त्यसवाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुर लगाउन सकिने व्यवस्था रहेको छ । त्यसैले गाउँपालिकाले निजी जमिनवाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी संकलन व्यवस्था गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

संभावनाः

त्रिशुली, मलेखु, बेल्खु खोलामा ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको सम्भावना अधिक रहेको छ । हालको कानुनी प्रावधान अनुशार ढुंगा, गिट्टी, बालुवा बिक्री गर्ने र सो बाट प्राप्त रकम संचित कोषमा जम्मा गर्ने अधिकार गाउँपालिकालाई रहेको छ । गाउँपालिकाको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनले उल्लेखित तीन वटा नदी तथा खोलाबाट वार्षिक कुल ४१ लाख १० हजार ५९१ क्यू.फिट खोलाजन्य पदार्थ उत्खनन् गर्न सकिने सिफारिश गरेको छ । हाल प्रदेश सरकारको आर्थिक ऐन अनुसार प्रति वर्गफिटको दहत्तर बहत्तर संकलन शुल्क रु. ३ र बिक्री शुल्क रु. ६ निर्धारण गरेको छ ।

आगामी आ.व.का लागि गाउँपालिकाले ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको बिक्री दर प्रति वर्गफिट रु. १० निर्धारण गरि बिक्री गरेमा उक्त तीनवटा खोलाबाट कुल रु. ४ करोड ११ लाख ६ हजार ९१० संकलन हुन सक्ने देखिन्छ र यस तीनवटा खोलामा नसमेटिएका अन्य र निजी क्षेत्रबाट प्राप्त हुन सक्ने आय एकमुष्ट रु. १ करोड अनुमान गर्दा कुल सम्भाव्य आय रु. ५ करोड ११ लाख ६ हजार ९१० संकलन हुन सक्ने देखिन्छ । यसरी वातावरणीय परीक्षणबाट सिफारिश गरिएको परिमाणमा संकलन गर्न सकिने रकमभन्दा ठेक्का लागेको रकम निकै बढी भएको सन्दर्भमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन् र सोको अनुगमनमा वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदनका सुझावहरुको पालनामा विशेष ख्याल गर्नुपर्ने देखिन्छ । प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणले निर्धारण गरेको तथ्यांक तथा वर्तमान अवस्थाको समेत विश्लेषण गर्दा आगामी आ.व.मा कुल सम्भावनाको २० प्रतिशत बढीले रु. ६ करोड १३ लाख २८ हजार २९२ रकम संकलन हुने सम्भावना देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरूः

- प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनले सिफारिश गरेका मापदण्डभित्र रहेर उत्खनन् गर्ने कार्य गराउन सुनिश्चित गर्ने र यसका लागि राजस्व परामर्श समितिको अनुगमन तथा सक्रियता वृद्धि गर्ने ।
- निजी खानीको लाइसेन्स (अनुमति पत्र) दिने सम्बन्धमा कार्यविधि तर्जुमा गर्ने
- सार्वजनिक क्षेत्रवाट उत्पादन हुने खानी जन्य वस्तुको विक्री दर र निजी खानीवाट उत्पादन हुने वस्तुको दस्तुर निर्धारण गर्ने ।
- ठेक्का मार्फत संकलन गर्ने भएमा ठेक्काको सूचना जारी गरी ठेक्कामा दिने ।
- संकलन कार्यको नियमित रुपमा आवश्यक अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने
- पर्यटन तथा प्रदूषण शुल्क हटाउने, यसका लागि आर्थिक ऐनमा सुधार वा संशोधन गर्ने

ख) बहाल बिटौरी शुल्क

हालको अवस्थाः गाउँपालिकाको पृथ्वी राजमार्ग खण्डको दायाँबायाँ भागमा कुल ३०५ घरटहराहरु अस्थायी रुपमा बसोवास गरी विभिन्न व्यापार, व्यवसाय तथा जीविकोपार्जनका कामहरु गरिरहेको अनुमान छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनले गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण रेखदेख वा सञ्चालन गरेका हाटबजार वा पसलमा वा सरकारी जग्गाहरुमा बनेका संरचनाहरुको उपयोग वापत वार्षिक प्रति वर्गफिट रु. ३ का दरले वहाल बिटौरी शुल्क लगाइने र असुल उपर गरिने उल्लेख गरिएको छ । गाउँपालिकाले बहाल बिटौरी शुल्को दर निर्धारण गरेको र चालू आ.व.का लागि रु. २२ हजार अनुमान गरेको भए पनि हालसम्म यो शुल्क संकलनका लागि खास पहल गरेको देखिँदैन ।

संभावनाः गाउँपालिकामा बहाल बिटौरीका मुख्य क्षेत्र, अनुमानित प्रयोगकर्ता तथा संकलनको संभावना अवस्था देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका ७: बहाल बिटौरी शुल्क संकलनको अवस्था

क्र.सं.	बहाल बिटौरी क्षेत्र	अनुमानित प्रयोगकर्ता	सम्भाव्य औसत आय रु.*
१	मलेखु	१२५	५६२५०
२	फुर्के खोला	४०	१८०००
३	चालिसे	३०	१३५००
४	गजुरी	२०	९०००
५	गलौंदी	२०	९०००
७	घाटबेसी	२०	९०००
८	आदमघाटदेखि बेल्खुसम्म	५०	२२५००
	जम्मा	**३०५**	१३७२५०

******प्रति प्रयोगकर्ता औसत अनुमानित १५० वर्गफिटका लागि गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार प्रति वर्गफिट रु. ३ का दरले सम्भाव्य औसत आय गणना गरिएको*

सुधारका पक्षहरूः गाउँपालिकाको वहाल विटौरी शुल्कमा सुधार ल्याउनको लागि प्रारम्भिकरुपमा निम्नअनुसार कार्यहरु गर्न सकिन्छ :

- सार्वजनिक जग्गा, सडक अधिकार क्षेत्रभित्रको जग्गा, ऐलानी र पर्ती जग्गामा भएका अस्थायी टहराहरुको लगत संकलन गर्ने
- बहाल बिरौटी सम्बन्धमा सम्बन्धित निकाय र पक्षहरुसँग समन्वय गर्ने
- बहाल बिटौरी शुल्क उठाउने सन्दर्भमा उपयुक्त, व्यवहारिक कार्यविधि तथा दर तय गरी आगामी आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने
- आर्थिक ऐनमा उल्लेख भएअनुसार बहाल बिटौरी शुल्क उठाउने
- असुल भएको बहाल बिटौरी बापतको राजस्व छुट्टिने गरी आम्दानी बाँध्ने
- हालसम्म दर्ता कायम नभएका ऐलानी जग्गाको अभिलेख राखी वहाल विटौरी शुल्क लिन सक्ने सम्भावनाको अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्ने

ग) पार्किङ शुल्क

हालको अवस्थाः गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ सेवा उपलब्ध गराएबापत पार्किङ शुल्क लगाउन सक्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनले पार्किङ शुल्कबापत बस तथा ट्रकसँग प्रति घण्टा रु. २५।-, कार, भ्यान तथा जीपसँग प्रतिघण्टा रु. २०।- तथा मोटर साइकलसँग प्रतिघण्टा रु. १० ।- को दर तोकेको छ । तर गाउँपालिकाले पार्किङ सेवा उपलब्ध गराउन कुनै संरचना हालसम्म निर्माण नगरिसकेको हुँदा तत्काल पार्किङ शुल्क असुल गर्न सक्ने सम्भावना देखिँदैन र आम्दानी असुल पनि गरेको छैन ।

सम्भावना : पृथ्वी राजमार्गको केही क्षेत्र यस गाउँपालिकाअन्तर्गत पर्ने र सो राजमार्गमा प्रतिदिन हजारौं सवारी साधनहरु आवत जावत गर्ने भएकाले सो राजमार्ग वरिपरी उपयुक्त स्थानमा पार्किङ स्थल निर्माण गरी सेवा प्रदान गर्न सकिएको खण्डमा यातायात आवागमन सहज हुनुका साथै गाउँपालिकाको आम्दानी वृद्धिमा समेत टेवा पुग्ने देखिन्छ । गाउँपालिकाको राजमार्ग क्षेत्रका निम्नअनुसारका प्रमुख सात बजार केन्द्रमा पार्किङ पूर्वाधार वा व्यवस्थापन गरी पार्किङ शुल्क असुल गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । यस क्षेत्रमा वार्षिक कुल ४७,४०० पटक सवारी पार्किङ हुने र प्रति पटक रु. २० का दरले संकलन गर्दा कुल रु. ६ लाख ७८ हजार रुपियाँ पार्किङ शुल्कबाट आम्दानी हुन सक्ने देखिन्छ । पार्किङ शुल्कको संभाव्यता सम्बन्धी विवरण देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका ८: पार्कि□ शुल्कबाट प्राप्त हुनसक्ने आयको सम्भाव्यता विवरण

क्र.सं.	पार्किङ स्थलका लागि प्रस्तावित स्थान	दैनिक औसत पार्किङ (पटक)	वार्षिक औसत पार्किङ (पटक)	शुल्क दर	सम्भाव्य आय
१	मलेखु माछा बजार (आ.व. २०७५।७६)	२०	७२००	२०	१४४०००
२	केरा बजार (२०७७।७८)	१५	५४००	२०	१०८०००
३	फुर्के खोला (आ.व. २०७६।७७)	२०	७२००	२०	१४४०००
४	गजुरी बजार (आ.व. २०७५।७६)	३०	१०८००	२०	१०८००
५	गलौंदी (२०७७।७८)	१०	३६००	२०	७२००
६	घाटबेसी (२०७७।७८)	२०	७२००	२०	१४४०००
७	आदमघाट (आ.व. २०७६।७७)	१६	६०००	२०	१२०००००
			४७४००		**६७८०००**

सुधारका पक्षहरू:

- गापाबाट राजमार्गमा जथाभावी पार्किङ गर्ने ट्रक तथा अन्य सवारी साधनहरुका लागि उपयुक्त स्थानमा पार्किङस्थल बनाउने
- पार्किङ शुल्कको दर निर्धारण गर्ने
- पार्किङ शुल्क असुली विधि छनोट र कार्यान्वयन

घ) नक्सापास दस्तुर

हालको अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनले अस्थायी साधारण टहरा, होटेल उद्योग आदि प्रयोजनका लागि अस्थायी टहरा, सिमेन्ट जोडाइका लागि पक्की घर, सिमेन्ट जोडाइको कम्पाउण्ड वाल र घरनक्सा नामसारी दस्तुर निर्धारण गरेको छ । नक्सापास दस्तुर तोक्दा नयाँ तथा पुराना दुवैका लागि एकै दर तोकेको छ । नक्सापास दस्तुरको दर निर्धारण गरेता पनि अभिलेखीकरणका बारेमा उल्लेख गरेको छैन । यस शीर्षकमा चालु आवको पौष मसान्त सम्म रु. ३ लाख ४६ हजार संकलन भएको छ ।

सम्भावना : गाउँपालिकाको करिब ५० वटा नयाँ घर निर्माण हुने र पुराना १०० वटा नक्सा पासको दायरामा आउन सक्ने अनुमान गरिएको छ । प्रति घरको नक्सापास दस्तुर औसत रु. ५००० का दरले जम्मा रु. ७ लाख ५० हजार आम्दानी हुने सम्भावना आँकलन गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरु

- नक्सापासको प्रावधानपूर्व बनेका घरहरुको अभिलेखिकरणका लागि दस्तुरको दर आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने
- चालु आर्थिक ऐनमा नयाँ तथा पुरानो घरको नक्सापासको दर एउटै भएको हुँदा नयाँ घरको तुलनामा पुरानो घरको नक्सा पासको दर कम राख्ने
- मापदण्ड तथा कार्यविधि अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने
- घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरि समयानुकुल परिमार्जन गर्दै जाने

ङ) व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर (दर्ता तथा अनुमति दस्तुर)

हालको अवस्थाः गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनले यो शिर्षकवाट आय संकलनका लागि दर निर्धारण गरेको छैन । गाउँपालिका क्षेत्रमा करिव ७५ जति व्यवसायीक फर्म, फार्मेसी, निजी विद्यालय, तालिम प्रदायक आदि सञ्चालनमा रहेको अनुमान गरिएको छ । हालको गाउँपालिकाको कुल आयमा यस शीर्षकबाट प्राप्त हुन सक्ने आम्दानी न्यून हुने भए पनि राष्ट्रिय राजमार्गमा रहेको गाउँपालिका हुनुका साथै बजारीकरण बढ्दै गएको परिवेशमा व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर एक नियमित आयको स्रोत भएको हुँदा यस शीर्षकलाई गाउँपालिकाको आयको एक प्रमुख हिस्साका रुपमा राख्नुपर्ने अवस्था देखिन्छ ।

सम्भावना : गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा रहेका उल्लेखित ७५ संस्थाहरुलाई दर्ता, अनुमति र नविकरण गर्दा औसत दस्तुर रु. ३,००० लिइएको खण्डमा प्रति वर्ष रु. २ लाख २५ हजार आय हुने अनुमान गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरुः

- दर्ता तथा अनुमतिका लागी छुट्टै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
- आर्थिक ऐनमा दर्ता तथा अनुमति दस्तुरको दर निर्धारण गर्ने ।
- नयाँ व्यवसाय वा कारोबार संचालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गरी अनुमति नलिई सञ्चालनमा रहेकालाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।

च) फोहोर मैला व्यवस्थापन शुल्क

हालको अवस्थाः गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र फोहोरमैला व्यवस्थापन, सरसफाइ, ढल निकासजस्ता सेवा निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेको अवस्थामा सेवा शुल्क लिन सकिने कानुनी व्यवस्था छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनले दिशा, पिसाब तथा स्नान शुल्क बापत क्रमशः १०, ५ र ५० शुल्क निर्धारण गरेको छ भने सरसफाइ तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन शुल्क बापत निजी घरलाई मासिक रु. १००, सरकारी कार्यालय तथा शिक्षण संस्थालाई मासिक २००, गैरसरकारी संस्थाहरुलाई मासिक रु. ३०० तथा अन्य व्यवसायहरुलाई मासिक रु. ५०० सम्म शुल्क निर्धारण गरेको छ ।

गाउँवासीले स्वविवेकले फोहोर मैला व्यवस्थापन गरिआएका छन् । गाउँ क्षेत्रमा तत्काल फोहोर मैला व्यवस्थापन शुल्क सुरु गर्न सकिने अवस्था नदेखिए पनि पृथ्वी राजमार्ग आसपासका क्षेत्रमा फोहोरमैला व्यवस्थापन सुरु गर्नुपर्ने अवस्था छ ।

सम्भावना :

गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा करिब ३०० भन्दा बढी साना तथा मझौला पसल व्यवसाय सञ्चालनमा रहेका हुँदा यस क्षेत्रमा फोहोर व्यवस्थापनको काम तत्काल सुरु गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसका लागि उपयुक्त स्थान खोजी गर्ने तथा उचित व्यवस्थापन गरी कानुनअनुसार राजमार्ग क्षेत्रबाट फोहोर मैला व्यवस्थापन शुल्कको सुरुआत गर्न

सकिने सम्भावना देखिन्छ । आगामी आ.व.मा यस शीर्षकमा करिब रु. १ लाख ५० हजार संकलन हुने अनुमान गरिएको छ ।

छ) सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर :

हालको अवस्थाः गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरको दर आर्थिक ऐनमार्फत् निर्धारण गरी कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडावाट संकलन गरिआएको छ । यस शीर्षक अन्तर्गत सामान्य सिफारिश अन्तर्गत प्रति सिफारिश रु. १०० देखि रु. ५०० सम्म, जग्गा नामसारी सिफारिशका लागि प्रति पटक रु. २०० देखि ५०० सम्म, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन सिफारिश अन्तर्गत प्रति पटक रु. २०० देखि रु. ५०० सम्म, उद्योग दर्ता सिफारिश अन्तर्गत प्रति पटक रु. १०० देखि ५००० सम्म तथा चार किल्ला प्रमाणित अन्तर्गत प्रति पटक रु. २०० देखि १०० सम्म सेवा शुल्क तोकेको छ । सिफारिश दस्तुर अन्तर्गत गाउँपालिकाले गत वर्ष रु. २९ लाख ६२ हजार संकलन गरेको थियो भने चालु आ.व. २०७५/७६ मा रु. १८ लाख ६८ हजार संकलन गर्ने अनुमान गरिएकोमा पौस मसान्तसम्म कुल रु. ९ लाख ९७ हजार ६०१ संकलन भएको छ । यस्तो दस्तुर गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरुबाट संकलन हुने गरेको छ । वडा कार्यालयहरुबाट संकलन भएको दस्तुर वडा सचिवहरुले समय समयमा गाउँपालिकामा ल्याई जम्मा गर्ने अभ्यास रहेको छ ।

सम्भावनाः सिफारिश वा प्रमाणित गाउँपालिकाको नियमित र निरन्तर काम भएकाले यो गाउँपालिकाको आम्दानीको एक नियमित स्रोत समेत हो । यस शीर्षकअन्तर्गत कुल आम्दानीको तथ्यांक उपलब्ध भए पनि के कति पटकको सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरबाट उक्त आम्दानी भएको हो भन्ने तथ्यांक उपलब्ध नहुँदा यस वर्षको बाँकी समयमा यस शीर्षकमा के कति आम्दानी हुन सक्छ भन्ने अनुमान गर्न कठिन छ । गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने विभिन्न सिफारिश तथा प्रमाणितका किसिम अनुसार विश्लेषण गर्दा देहायअनुसार दस्तुर संकलन हुने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ९: सिफारिश तथा दस्तुरको सम्भाव्यता विवरण

प्रमाणित तथा दस्तुरका प्रकारहरु	अनुमानित संख्या (वार्षिक)	औसत दर (रु.)	संभाव्य रकम (रु.)
सिफारिश दस्तुर	४५००	२५०	११२५०००
व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	३००	५०	१५०००
नाता प्रमाणित दस्तुर	२०००	२००	४०००००
अन्य दस्तुर	२५००	१५०	३७००००
न्यायिक दण्ड जरिवाना र जफत	६०	२००	१२०००
प्रशासनिक दण्ड जरिवाना र जफत	७५	३००	२२५००
जम्मा	९३७०		१९४४५००

सुधारका पक्षहरूः

- सिफारिश वा प्रमाणित गर्नुपूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकीन गर्ने ।
- दस्तुर नबुझाएसम्म सम्वन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।
- वडावाट संकलित दस्तुरहरू शिर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।
- वडा कार्यालयहरुको कर संकलनलाई पनि कम्प्युटर सफ्टवेयरमा आधारित बनाउने ।
- वडा कार्यालयहरुलाई गाउँपालिका कार्यालयसँग कम्प्युटर नेटवर्कीङ गरी अध्यावधि हुने व्यवस्था मिलाउने

- सैद्धान्तिक रुपमा सेवा प्रदान गरेबापत मात्र शुल्क लिन पाइन्छ तर गाउँपालिकाले प्रदूषण नियन्त्रणका लागि कुनै छुट्टै सेवा विना नै ठूला र साना गाडीमा क्रमशः रु. १००० र रु. ५०० शुल्क लिने गरेको देखिन्छ। यसर्थ, प्रदूषण नियन्त्रणको काम गरेर प्रदूषण नियन्त्रण शुल्क लिनुपर्ने देखिन्छ।

ज) पर्यटन स्थल प्रवेश शुल्क

गाउँपालिकाले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेको स्थानीय पूर्वाधार वा पर्यटकीय स्थलमा कुनै सेवा उपयोग गरेबापत सम्बन्धित सेवा प्रदायक तथा सेवाग्राहीलाई सेवा शुल्क लगाउन सक्ने कानुनी व्यवस्था छ। गाउँपालिकाले हालसम्म पर्यटन शुल्क असुल गरेको छैन। यद्यपि गाउँपालिकामा वापचुली, बेल्खु, वितलवी, शहीद रामबहादुर स्मृति पार्कलगायत पर्यटकीय महत्वका केही स्थानहरु रहेका छन्। उपरोक्त स्थलहरुमा पूर्वाधार विकास गरी सेवा प्रदायक वा सेवाग्राहीबाट पर्यटन शुल्क उठाउन सकिने सम्भावना रहेको भए पनि हालका लागि कुल सम्भाव्य आयको आकार निकै न्यून हुने तथा पर्यटन क्षेत्रको विकास नै नभइसकेको अवस्था भएकाले यस शीर्षकमा यस अध्ययनले हालका लागि कुनै शुल्क सिफारिश गरेको छैन। बरु गाउँपालिकाबाट सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरु यकीन गरी उक्त स्थानहरुमा पार्कहरु निर्माण गर्ने र ती पार्कहरुको संरक्षण गर्ने तथा पर्यटकीय पूर्वाधारहरु क्रमिकरुपमा विस्तार गर्ने र अनुभवका आधारमा वार्षिक रुपमा नयाँ पूर्वाधार बनाउँदै जानु बाञ्छनीय देखिन्छ।

झ) सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय

हालको अवस्थाः हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधनपश्चात् सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावारको बिक्रीबापत प्राप्त गर्ने रकमको दश प्रतिशत सम्बन्धित गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। यस गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वन तथा ती वनहरुबाट बिक्री हुने वन पैदावरको परिमाण सम्बन्धी तथ्यांक नभएकाले आगामी आ.व.मा जम्मा रु. ३ लाख संकलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ।

सुधारका पक्षहरूः

- गाउँपालिकामा रहेका सामुदायीक वना तथा वन पैदावर सम्बन्धी अभिलेख संकलन गर्ने।
- सामुदायीक वन पैदाव बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धीको वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाले स्विकृत गर्ने।
- आय संकलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने।

परिच्छेद – छ : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको अवस्थालाई संक्षिप्त व्याख्या गरिएको छ । यसले गाउँपालिकाको आय संकलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

६.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी संस्थागत संरचना

गाउँपालिकामा स्थानीय शासन सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६५ अनुसार गाउँपालिका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा राजस्वसम्बन्धी परामर्शका लागि सात सदस्यीय राजस्व परामर्श समिति गठन गरिएको छ ।

तालिका १०: राजस्व परामर्श समिति

क्र.सं.	पद	समिति/जिम्मेवारी
१	गाउँपालिका उपाध्यक्ष	संयोजक
२	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य
३	वडा अध्यक्ष (वडा नं. ७)	सदस्य
४	महिला सदस्य	सदस्य
५	उद्योग वाणिज्य संघ, प्रतिनिधि	सदस्य
६	आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

यस समितिले समय समयमा बैठक गर्ने तथा राजस्वसम्बन्धी नीति तथा कानुनको तर्जुमा गर्ने, राजस्वका स्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी राजस्वका दरहरु गाउँपालिकामा सिफारिश गर्नेलगायत समितिका काम, कर्तव्य र अधिकार क्षेत्रभित्रका कामहरु गर्दै आएको छ ।

गाउँ सभाले आ.व.२०७५।७६ का लागि गरेका राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू :

- सबै किसिमका व्यवसाय तथा उद्योगहरुलाई गाउंपालिका स्तरमा नियमन गरी करको दायरामा समावेश गरी कर छलीलाई निरुत्साहित गर्न अनुगमन व्यवस्थालाई चुस्त दुरुस्त बनाइने ।
- गाउँपालिकाबाट सञ्चालन गरिएका सेवा प्रवाहको सामाजिक परीक्षण कार्यको सुरुवात गरिनेछ
- गजुरी गाउपालिकाको ओत परिचालनलाई समतामूलक प्रगतिशील र न्यायपूर्ण बनाई राजस्वको दायरा वृद्धि गर्दै कुल बजेटमा आन्तरिक आम्दानीको अंश वृद्धि गरिदै लगिने
- व्यवसाय कर र घर बहाल कर असुली कार्यलाई थप प्रभावकारी टोल विकास संस्थाहरूलाई परिचालन तथा जिम्मेवार बनाउने नीति लिइने
- गाउँपालिकाको स्रोत विस्तारको लागि आ. व. २०७५/०७६ देखि सम्पत्ति कर लागू गरिने
- व्यवसाय करको दायरा बढाउने र बढी भन्दा बढ व्यवसायीहरूलाई कर तिर्न प्रोत्साहित गर्न गाउँपालिकामा कार्यक्रम सहित कर सप्ताह कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने राजस्व संकलन कार्यलाई व्यवस्थित गर्न गाउँपालिका र सम्बन्धित निजी क्षेत्रको सहयोग समन्वयमा करको दायरालाई विस्तार गर्ने
- गैर सरकारी संघ संस्थाहरूसंगको समन्वय र सहकार्यमा जोड दिइने

- स्रोत व्यवस्थापनलाई वैज्ञानिक, यथार्थपरक र व्यवस्थित गर्न कम्प्युटर सफ्टवेयरको प्रयोगबाट डाटावेसका आधारमा कर शुल्क संकलन गर्ने कार्यको थालनी गरिने
- कर, शुल्कदस्तुर असुली कार्यलाई उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गरी प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाइ वक्यौता न्यून गरिने
- उपभोक्ता समितिमार्फत् सञ्चालन हुने कुनै पनि योजनाहरूको सम्झौता गर्नु अगावै उपभोक्ता समितिका
- पदाधिकारीहरू र गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरूमा विभिन्न सिफारिसका लागि सम्पर्कमा आउने सेवाग्राहीहरु समेतबाट आफूले बुझाउनु पर्ने सम्पत्ति कर, व्यवसाय करवहाल कर लगायतका सम्पूर्ण कर तथा शुल्क चुक्ता गरिसकेपछि मात्र सम्झौता गरिने तथा सिफारिस उपलब्ध गराइने नीति लिइने
- वित्तीय श्रोत परिचालन र व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्र र नागरिक समाजको सहभागिता र सहकार्यलाई बढाउँदै सम्पूर्ण करदातालाई स्वःस्फूर्त रूपमा करको दायरामा ल्याई आफूले तिरेको करको उचित उपयोग भएको अनुभूति दिलाइने
- गाउंपालिकालाई बढी कर तिर्ने करदातालाई निश्चित मापदण्ड तयार गरि सम्मानित गर्ने परम्पराको निरन्तरता दिइने
- राजस्व तथा आर्थिक कारोवारमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता, सहभागिता र अनुमान योग्यता प्रवर्द्धन गर्न तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई सशक्त बनाई वित्तीय सूचनाको अभिलेख र प्रतिवेदन प्रणालीलाई नियमित र व्यवस्थित गरिनेछ ।
- गाउंपालिकाले उठाउने सम्पत्ति कर, व्यवसाय तथा पेशा कर, घर बहाल कर, मनोरन्जन करहरूलाई पारदर्शी, प्रभावकारी बनाउन आवश्यकता अनुसार कार्यविधि र निर्देशिकाहरु बनाई व्यवस्थित गरिने

६.२ विगतको आय परिचालनको अवस्था

गाउँपालिकाको आ.व. २०७३।७४ र २०७४।७५ को यथार्थ आयको अध्ययन गरी तथ्यांक निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । यी दुई वर्षको आय अध्ययन गर्दा उक्त वर्षहरुमा गाउँपालिकाको आय परम्परागत स्रोतहरु मूलतः मालपोत, दर्ता, नवीकरण, सिफारिशलगायतमा आधारित भएको पाइन्छ । यस गाउँपालिकाले विगत आ.व.हरुमा संकलन गरेको यथार्थ तथा चालु आ.व.का लागि गरेको प्रस्तावित आन्तरिक आय सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका ११: आन्तरिक आय संकलनको अवस्था

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	२०७३/७४ को यथार्थ*	२०७४/७५ को यथार्थ	२०७५/७६ को प्रस्तावित	२०७५/७६ को पौससम्मको यथार्थ
क.	**आन्तरिक आय**	**६७८**	**२०१७८.४**	**४५४३३**	**११२५४८**
	कर	**१५२**	**१९६०.७**	**२६७३**	**१२८६**
१	भूमी कर (मालपोत) र घरधुरी कर	१५२	११२०		३९१
२	सम्पत्ति कर			१०१३	०
३	व्यवसाय कर	०	६८७	९०९	६७७
४	घरजग्गा वहाल कर	०	१५४	५००	२१८
५	कवाडी जीवजन्तु र जडिबुटी कर	०		२२	
६	सवारी कर	०		१५५	

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	२०७३/७४ को यथार्थ*	२०७४/७५ को यथार्थ	२०७५/७६ को प्रस्तावित	२०७५/७६ को पौससम्मको यथार्थ
७	विज्ञापन कर	०		७२	
८	मनोरञ्जन कर	०		२	
	गैर कर (शुल्क)	**०**	**१५२५४.९**	**४०८३०**	**१०९२३०**
१	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा विक्री तथा निकासी शुल्क	०		३९३००	८२८१९
२	वहाल विटौरी शुल्क	०		१००	
३	पूर्वाधार उपयोग शुल्क	०	१५२५४.९	१४३०	२६४०५
४	पञ्जिकरण व्यवस्थापन शुल्क	०		०	६
	गैर कर (दस्तुर)	**५२६**	**२९६२.८**	**१८६८**	**२०३२**
१	नक्सापास दस्तुर			०	३४६
२	दर्ता नविकरण दस्तुर	३२		०	६७७
३	सिफारिश दस्तुर	४९४	२९६२.८	१८६८	१००९
	दण्ड जरिवाना	**०**	**०**	**६२**	

**२०७३ फागुन २८ देखि असार मसान्तसम्मको तथ्यांक उपलब्ध भएकाले सोही अनुसार राखिएको ।*

उल्लेखित तालिकामा प्रस्तुत तथ्यांकअनुसार आ.व. २०७३।७४ मा मालपोत तथा सिफारिश तथा दस्तुर नै आम्दानीको मुख्य स्रोतको रुपमा रहेको देखिन्छ । आ.व. २०७४।७५ को सन्दर्भमा सेवा शुल्क अन्तर्गत प्रदूषण नियन्त्रण शुल्कका रुपमा लिइएको फोहोर मैला व्यवस्थापन शुल्क, संस्थागत रुपमा प्राप्त भएको घरजग्गा बहाल कर, मालपोत र सिफारिश तथा दस्तुर गाउँपालिकाको आम्दानीको प्रमुख स्रोतका रुपमा रहेको देखिन्छ । चालु आ.व. को पौस मसान्तसम्मको तथ्यांक हेर्दा यस वर्षदेखि गाउँपालिकाको आय संरचनामा परिवर्तन भएको देखिन्छ । यस आ.व.मा ढुंगा, गिट्टी, बालुवाबाट प्राप्त हुने आय नै गाउँपालिकाको प्रमुख आन्तरिक स्रोतका रुपमा रहेको देखिन्छ । गत वर्षसम्म गाउँपालिकाले यस शीर्षकमा उल्लेख्य आय गर्न नसकेको भए पनि चालु आ. २०७५।७६ को पौस मसान्तसम्मको कुल यथार्थ आन्तरिक आय ८ करोड ५८ लाख ८८ हजार भएकोमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवाबाट मात्र ८ करोड २८ लाख १८ हजार आम्दानी भएको देखिन्छ । यस आधारमा हेर्दा हाल गाउँपालिकाको कुल आन्तरिक स्रोतमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवालगायतको शीर्षकको हिस्सा ९७ प्रतिशतभन्दा बढी रहेको देखिन्छ ।

६.३. आय संकलनको संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता

गाउँपालिकाको राजस्व संकलनसम्बन्धी संस्थागत व्यवस्था देहायअनुसार रहेको छ ।

- गाउँपालिकाको संगठन संरचना तयार भएको देखिँदैन । गाउँसभाबाट संगठन संरचना तयार गर्ने तथा राजस्व शाखा गठन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- गाउँपालिकामा हाल कुल ३२ जना कर्मचारी कार्यरत रहेको देखिन्छ भने राजस्व सम्बन्धी काम गर्न वरिष्ठ अधिकृत एक जना र सहायकस्तर एक गरी जना दुईजना कर्मचारी खटाएको देखिन्छ ।
- राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीको सेवाग्राहीप्रतिको व्यवहार सामान्य र नम्र रहेको ।
- राजस्व संकलनका लागि गाउँपालिकामा कम्प्युटर सफ्टवेयर प्रयोग भएको तर वडास्तरमा कम्प्युटर सफ्टवेयर प्रयोग हुन बाँकी रहेको ।

- वडा कार्यालयबाट पञ्जीकरण, सिफारिश तथा मालपोत संकलन गर्ने गरेको तथा अन्य कर तथा गैरकर गाउँपालिकाको कार्यालयबाटै संकलन हुने गरेको ।
- राजस्व संकलन सम्बन्धमा कुनैपनि कार्यविधि नभएकाले राजस्व संकलन गर्दा शिर्षकहरू चयनमा अस्पष्टता रहेको ।
- राजस्व संकलनको जिम्मेवारी सहित कार्यरत कर्मचारीहरूका लागि तालिम तथा अभिमुखीकरण नभएको ।
- हालसम्म राजस्व संकलन तथा त्यसको प्रभावकारीताका लागि अनुगमन तथा मुल्यांकन नभएको ।

६.४. राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

गाउँपालिकाको स्थानीय आन्तरिक आय परिचालनमा नयाँ ब्यवस्था अनुसारको क्षमता विकास गर्न आवश्यक देखिन्छ । आन्तरिक आय परिचालनमा देखिएका सवालहरूलाई संवोधन गर्न निम्न कार्य गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

क. राजस्व प्रशासनका लागि उपयुक्त संगठन निर्माण तथा क्षमता विकास

गाउँपालिकामा राजस्व सम्बन्धी काम गर्न वरिष्ठ अधिकृत स्तर र सहायक स्तर गरी दुई जनालाई जिम्मेवारी दिइएको भए पनि गाउँपालिकाको छुट्टै शाखा गठन भएको भने देखिँदैन । गाउँसभाले संगठन चार्ट स्वीकृत गरी कार्यबोझका आधारमा शाखा, उपशाखा तथा इकाइहरुको लागि आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था गर्नुपर्ने र जिम्मेवारीअनुसार सान्दर्भिक तालिम तथा अन्य क्षमता अभिवृद्धिका अवसर समेत उपलब्ध गराउँदै जानुपर्ने देखिन्छ ।

ख. तथ्यांक संकलन तथा नियमित अद्यावधिकरणको पद्धति स्थापना

हाल गाउँपालिकामा सम्पत्ति कर, भूमि कर, व्यवसाय कर तथा अन्य कर र गैरकर बुझाउनेको संख्या के कति छ भन्ने तथ्यांक उपलब्ध छैन । यसर्थ सबै किसिमका करदाताको विवरण संकलन गरी नियमित अद्यावधिकरणको व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ, यसले करको दर, दायरा तथा समग्र राजस्वको सम्भावित आकार अनुमान गर्न आधार प्रदान गर्दछ । अद्यावधिक अभिलेखविना राजस्व सम्बन्धी नीति निर्धारण, प्रक्षेपण, असुली ब्यवस्थाको अनुगमन प्रभावकारी हुन नसक्ने भएकाले तथ्यांक संकलन तथा नियमित अद्यावधिकरणको पद्धति स्थापना हुनु अति जरुरी छ ।

ग. आन्तरिक आय परिचालन नीति तथा कार्यविधि

गाउँपालिकाले आय परिचालन सम्वन्धी नीति तथा मूख्य आय शिर्षकहरूवाट आय संकलन गर्ने कार्यविधि तयार गरी वडा समितिहरूलाई समेत उपलब्ध गराउनु पर्दछ । यसमा आय संकलन गर्ने तरिका, प्रतिवेदन बुझाउने ढाँचा, नगद दाखिला सम्वन्धी ब्यवस्था, अनुगमन जस्ता विषवस्तु पर्दछन् ।

हाल कुन कुन शीर्षकमा के कति राजस्व संकलन भइरहेको छ भन्ने अष्पटताको अवस्था अन्त्य गरी शीर्षकगत रुपमा आय स्पष्ट हुने गरी लेखा राख्नु जरुरी छ ।

ग. राजस्वका दर निर्धारण तथा प्रचार प्रसार

गाउँपालिकाले हालको कानुनी ब्यवस्था अनुसार राजस्व संकलनका लागि दर निर्धारण गरी त्यसको प्रचार प्रसार गर्न आवश्यक देखिन्छ । त्यसैगरी करदातालाई तिर्नुपर्ने कर रकमसम्बन्धी जानकारी उपलब्ध गराउन कर शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसका अतिरिक्त समयमा राजस्व नतिरेमा दण्ड जरिवाना लाग्ने विषयमा पनि प्रचार प्रसार गर्नु पर्दछ ।

ङ. समन्वय संयन्त्र

राजस्व परिचालनसम्बन्धी नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण, राजस्व संकलन विधि निर्धारण जस्ता कार्यमा सम्बन्धित आन्तरिक तथा बाह्य निकायहरूसँग समन्वय अपरिहार्य हुन्छ । यसका लागि राजस्वका आधार निर्धारण तथा दरहरूमा परिमार्जनका लागि राजस्व परामर्श समितिको भूमिकालाई स्थापना गर्नु पर्दछ । आय संकलनमा वडा समितिको भूमिकालाई स्पष्ट व्याख्या गरी वडा र राजस्व शाखाबीच निरन्तर समन्वय हुन जरुरी देखिन्छ । त्यसैगरी राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धमा केन्द्र, प्रदेश तथा अन्य स्थानीय तहहरूसँग समन्वय गर्न आवश्यक पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

च. चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

आयको संकलन अवस्थाको अनुगमन गरी राजस्व चुहावट भएको पाइएमा त्यसलाई नियन्त्रण गर्न तत्काल आवश्यक कार्य गर्नु पर्दछ । गाउँपालिकाले आय व्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशमा ल्याउनु, करदातासँग निन्तर संबाद गर्नु, सूचना प्रविधि तथा सामाजिक मिडियामार्फत् राजस्व र खर्चको विवरणबारे जनता तथा सरोकारवालालाई जानकारी गराउनु यस दिशातर्फको केही सकारात्मक प्रसासहरू हुन सक्दछन् ।

परिच्छेद – सात : राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा सूचना विश्लेषण तथा सहभागितामूलक छलफलबाट तयार पारिएको गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्ययोजनालाई गाउँपालिकाले कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने विश्वास लिइएको छ ।

७.१ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारीका सन्दर्भमा सर्वप्रथम प्रारम्भिक कार्यशाला संचालन गरिएको थियो । गाउँपालिकाको आयोजना र परामर्शदातृ निकायको सहजीकरणमा सम्पनन उक्त कार्यशालामा गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्षलगायत कार्यपालिका सदस्यहरू, गाउँपालिका तथा वडाका कर्मचारीहरू, प्रमुख राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू लगायतका व्यक्तिहरूको सहभागिता रहेको थियो । कार्यशालामा सहभागीहरू तीनवटा समूहमा वसी समूह अभ्यास गरी राजस्व सुधारको मस्यौदा कार्ययोजना तयारी तथा प्रस्तुती गरिएको थियो । परामर्शदाताद्वारा संकलित अन्य सूचना तथा विश्लेषणबाट आएका नतिजाहरूलाई समेत समावेश गरी गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको तल उल्लेखित मस्यौदा तयार गरिएको छ । यस कार्ययोजनाका कृयाकलापहरूलाई बृहत् रुपमा निम्न तिन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ :

क. कर राजस्व सुधार योजना
ख. गैरकर राजस्व सुधार योजना
ग. राजस्व प्रशासन सुधार योजना

क. कर राजस्व सुधार योजना

कर राजस्व सुधार योजना अन्तर्गत स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले निर्दिष्ट गरेबमोजिम करका दर र दायरा वृद्धि गर्न गाउँपालिका पदाधिकारीहरुसँग छलफल गरी निम्नानुसार गर्ने गरी प्रस्ताव गरिएको छ :

तालिका १२: कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

शिर्षकहरु	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	सयमावधी	जिम्मेवारी
१. भूमिकर (मालपोत)	सडकको पहुँच तथा भूमिको उपयोगका आधारमा भूमिको वर्गीकरण र कृषि जमीनको मूल्याङ्कन गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।	२०७५ वैशाख	कार्यपालिका
	भूमिकर सम्बन्धी कार्यविधी तर्जुमा गरी कर संकलन गर्ने ।	२०७६ साल श्रावण देखी	कार्यपालिका
	सडकहरुको नक्साङ्कन, नामकरण र लगत कट्टाको व्यवस्था गर्ने	२०७६ साल चैत्र सम्म	प्राविधिक शाखा
२. सम्पत्ती कर	सम्पत्ती मूल्याङ्कनको आधारसहित सम्पत्ती कर प्रक्रिया निर्धारण गर्ने । व्यक्तिको सबै सम्पत्तिलाई समेट्ने वा घर र घरले चर्चेको जग्गालाई मात्र समेट्ने कुराको एकीन गर्ने ।	२०७५ साल फाल्गुण मसान्त सम्म	कार्यपालिका
	सम्पत्ती कर व्यवस्थापन कार्यविधी तर्जुमा गर्ने ।	२०७५ साल चैत्र मसान्त सम्म	कार्यपालिका
	सम्पत्तीको स्वयंघोषणाको सूचना दिई करदाता विवरण दर्ता गर्ने ।	२०७६ साल वैशाख सम्म	कार्यपालिका
	सम्पत्ती कर संचालन सफ्टवेयर निर्माण तथा तालिम संचालन गर्ने	२०७६ साल असार मसान्त सम्म	कार्यपालिका

शिर्षकहरु	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	सयमावधी	जिम्मेवारी
	वडागत रुपमा कर सचेतना अभियान संचालन गर्ने	२०७६ साल श्रावण देखी सम्म	कार्यपालिका
	सम्पत्ति कर असुली कार्यको थालनी गर्ने ।	२०७६ श्रावण १ गते देखि	राजश्व शाखा
३. घरजग्गा वहाल कर	लगत विवरण संकलन तथा करदाता पहिचान गर्ने र छलफल गर्ने	२०७५ साल चैत्र मसान्तसम्म	कार्यपालिका
	GIS विधीद्वारा करदाताको नक्सांकन गर्ने	२०७६ साल वैशाखसम्म	कार्यपालिका
	संरचनाको प्रकार, स्थान तथा उपयोगको आधारमा प्रति वर्गफिटको दरले वहाल मूल्य निर्धारण गर्ने ।	२०७६ साल ज्येष्ठ मसान्तसम्म	कार्यपालिका
	घरजग्गा वहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधी तर्जुमा गर्ने	२०७६ साल असार मसान्तसम्म	कार्यपालिका
४. व्यवसाय कर	१. व्यवसायीको तथ्यांक संकलन गर्ने तथा ऐनले व्यवस्था गरेअनुसारका सबै व्यवसायलाई गापामा दर्ता गराउने	आ.व. २०७५/७६ भित्र	कार्यपालिका प्रशासन शाखा
	२. व्यवसायको वर्गीकरण र क्षेत्र निर्धारण गर्ने	२०७५ चैत मसान्तसम्म	कार्यपालिका
	३. लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा दर्ता, शुल्क र कर निर्धारण गर्ने	२०७६ वैशाखभित्र	राजस्व परामर्श समिति, गाउँसभा
	४. बजार अनुगमन गर्ने	वर्षको दुई पटक	प्रशासन शाखा
	५. कर अभियान सञ्चालन गरी कर तिर्न कार्यमा प्रोत्साहन गर्ने	वर्षको दुई पटक	राजस्व शाखा
	६. अधिकतम कर तिर्ने उपभोक्तालाई पुरस्कृत गर्ने	२०७६ मा आश्विनभित्र	कार्यपालिका
	७. करको दायरामा नआउनेलाई जरिवानाको व्यवस्था पर्ने	२०७६ मा आश्विनभित्र	कार्यपालिका
५. जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर	१. करको आधार, दायरा, मूल्याङ्कन, दर निर्धारण कार्यशाला आयोजना गरी छलफल तथा अन्तरक्रिया गर्ने २. अध्ययन तथा उत्पादन क्षेत्र निर्धारण पहिचान गर्ने ३. जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर व्यवस्थापन कार्यविधि निर्धारण गर्ने ४. यस सम्बन्धी व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गर्ने ६. छिमेकी स्थानीय सरकारहरुसँग समन्वय गरी करमा एकरुपता ल्याउने	चैत मसान्त असार मसान्त	कार्यपालिका, प्रशासन शाखा र गाउँसभा
६. विज्ञापन कर	१. विज्ञापन करको आधार, दायरा र दर तथा व्यवस्थापनबारे कार्यशाला आयोजना गर्ने २. कार्यविधि तयार गर्ने २. विज्ञापनको वर्गीकरण तथा मूल्यांकन दर निर्धारण गर्ने ३. कर संकलन कार्यको अनुगमन गर्ने	असार मसान्तभित्र	कार्यपालिका

गैरकर राजस्व सुधार योजना

गैरकर राजस्व सुधार योजना अन्तर्गत स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले निर्दिष्ट गरेबमोजिम करका दर र दायरा वृद्धि गर्न गाउँपालिका पदाधिकारीहरुसँग छलफल गरी निम्नानुसार गर्ने गरी प्रस्ताव गरिएको छ :

राजस्वका शीर्षक	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्य	समयावधि	जिम्मेवारी
१. ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो, स्लेट आदि खनिजन्य वस्तु बिक्री तथा निकासी शुल्क	१. थप सम्भावना भएका ठाउँ पहिचान गरी प्रारम्भिक वातावरणीय मूल्यांकन (IEE) अध्ययनको कार्य अघि बढाउने	२०७६ वैशाख मसान्त	● प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. सार्वजनिक क्षेत्रवाट संकलन तथा विक्री हुने ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो, स्लेट आदि खनिजन्य वस्तुको विक्री दर निर्धारण गर्ने	२०७६ असार मसान्त	● राजश्व परामर्श समिति तथा गाउँ सभा
	३. सार्वजनिक क्षेत्रवाट खानी जन्य वस्तुको संकलन तथा बिक्रीको लागि सूचना आह्वान गर्ने ।	श्रावणको पहिलो हप्ता	● राजश्व शाखा
	४. गाउँपालिकाले लिई आएको प्रदुषण शुल्क तथा निकासी शुल्क हटाउने, र दहत्तर वहत्तरको शिर्षकवाट खानी जन्य वस्तु हटाई काठजन्य पदार्थ राखि आर्थिक ऐन परिमार्जन गर्ने ।	हिउँदे गाउँसभा	● गाउँसभा
२. ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो,स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग शुल्क	१. निजी खानीवाट ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो, स्लेट आदि खनिजन्य वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग अनुमति प्रकृया निर्धारण गर्ने ।	असार मसान्त	● राजश्व परामर्श समिति तथा गाउँ सभा
	२. निजी खानीवाट निष्काशन हुने परिमाणको आधारमा उपयोग शुल्कको दर निर्धारण गर्ने ।	असार मसान्त	● राजश्व परामर्श समिति तथा गाउँ सभा
	३. कार्यविधिको आधारमा निजी खानीको लाइसेन्स (अनुमति पत्र) दिने	श्रावण देखि	● राजस्व शाखा ● प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
३. नक्सापास	१.गाविस हँदा नै निर्माण भएका सबै प्रकारको घरको अभिलेखन गर्नको लागि अभिलेखिकरणको लागि छुट्टै न्यूनतम दरवाट दर निर्धारण गर्ने ।	असारदेखि वैशाखसम्म जेठ मसान्तसम्म	● राजस्व शाखा र वडा कार्यालय ● राजस्व शाखा र वडा कार्यालय ● प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ● प्राविधिक शाखा ● राजश्व परामर्श समिति ● गाउँ सभा
	२. घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी समयानुकुल परिमार्जन गर्दै जाने		
	३. सुरुमा पक्की घर निर्माणका लागि नक्सापासलाई अनिवार्य गर्ने तथा यस व्यवस्थाका बारेमा सम्बन्धित सबैलाई जानकारी हुने गरी प्रचार-प्रसार गर्ने		
	४. जनप्रतिनिधिहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने		

राजस्वका शीर्षक	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्य	समयावधि	जिम्मेवारी
	५. मापदण्ड तथा कार्यविधि अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने		
४. बहाल बिटौरी शुल्क	१. सार्वजनिक जग्गा, सडकको जग्गा, ऐलानी र पर्ती जग्गामा भएका अस्थायी टहराहरुको लगत संकलन गर्ने	● वैशाख मसान्तसम्म	● राजश्व शाखा र वडा कार्यालय
	२. यस सम्बन्धमा आर्थिक ऐनमा शुल्कको दर तोक्ने	● असार मसान्तसम्म	● गाउँसभा
	३. त्यस स्थानमा बसोवास गर्नेहरुलाई शुल्क तिर्नुपर्ने सम्बन्धमा सूचीत गर्ने	असारदेखि	वडा कार्यालय
५. पार्किङ शुल्क	१. गापाबाट राजमार्गमा जथाभावी पार्किङ गर्ने ट्रक तथा अन्य सवारी साधनहरुका लागि उपयुक्त स्थानमा पार्किङस्थल बनाउने	● असार मसान्त	● कार्यपालिका
	२. पार्किङ शुल्कको दर निर्धारण गर्ने	● असार मसान्त	● गाउँसभा
६. व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर (दर्ता तथा अनुमति दस्तुर)	१. दर्ता तथा अनुमतीका लागि छुट्टै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने । २. आर्थिक ऐनमा दर्ता तथा अनुमति दस्तुरको दर निर्धारण गर्ने । ३. नयाँ ब्यवसाय वा कारोवार संचालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गरि अनुमति नलिई संचालनमा रहेकालाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।	● असार मसान्त	● कार्यपालिका
७. फोहोरमैला व्यवस्थापन	१. उपयुक्त स्थानको खोजी गर्ने	● असार मसान्त	● कार्यपालिका
	२. निजी क्षेत्र संगको सहकार्यमा फोहरमैला शुल्क संलकन तथा ब्यवस्थापन गर्ने ।	● असार मसान्त	● कार्यपालिका
८. पार्क र पर्यटकीय स्थल	१. गापाबाट पार्कहरु निर्माण गर्ने र ती पार्कहरुको संरक्षण र व्यवस्थापनका लागि शुल्क निर्धारण गर्ने	● असार मसान्त	● गाउँसभा ● कार्यपालिका
	२. पर्यटकीय स्थलहरुको खोजी र व्यवस्थापन गर्ने		
९. मूल्यांकन सेवा शुल्क	१. नियमानुसारको सेवा शुल्क लिने तथा आवश्यकताअनुरुप वार्षिक रुपमा परिमार्जन गर्ने	श्रावण १ बाट	राजस्व शाखा

राजस्व प्रशासन सुधार योजना

समग्र राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन के गर्न सकिन्छ भनी सहभागितामूलक रुपमा छलफल गरी प्राप्त भएका बुँदाहरुका आधारमा यहाँ राजस्व सुधार योजना तर्जुमा गरिएको छ, जुन देहायअनुसार रहेको छ:

राजस्व प्रशासनमा सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्य	समयावधि	जिम्मेवारी
१. राजस्व इकाईलाई राजस्व शाखामा परिणत गर्ने	२०७५ फागुन मसान्त	गाउँ सभा तथा गाउँ कार्यपालिका
२. राजस्व शाखाका लागि थप कर्मचारी दरबन्दी सिर्जना तथा पदपूर्ति गर्ने ● राजस्व अधिकृत-१ ● कम्प्युटर अपरेटर-१ ● नायब सुब्बा-१	● २०७५ चैत मसान्त ● २०७६ जेठ १५	गाउँसभा तथा गाउँ कार्यपालिका
३. राजस्वसम्बन्धी सफ्टवेयर खरिद तथा सञ्चालन गर्ने	२०७६ जेठसम्म	गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
४. राजस्वसम्बन्धी हेल्पडेस्कको स्थापना गर्ने	२०७६ जेठसम्म	राजस्व शाखा
५. व्यवसायीहरुलाई कर, शुल्क, दस्तुर जरिवाना सम्बन्धमा अभिमुखीकरण गर्ने र नियमित कर बुझाउने करदातालाई पुरस्कृत गर्ने	२०७६ असार पहिलो हप्ता	राजस्व शाखा
६. गाउँपालिकाका कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुलाई राजस्व प्रशासन सम्बन्धमा अभिमुखीकरण गर्ने	२०७६ असार मसान्त	राजस्व शाखा
७. राजस्वको दर, बुझाउने समय, जरिवाना, पुरस्कार आदिको बारेमा गाउँपालिका भित्र प्रचार प्रसार गर्ने (पर्चा, पम्प्लेट, माइकिङ, एफएम रेडियो)	२०७६ असार मसान्त	गाउँपालिका, वडा कार्यालय
८. राजस्व संकलन सम्बन्धी ठेक्कापट्टा (गिट्टी, बालुवा, विज्ञापन कर आदि) टेण्डर आह्वान गर्ने	२०७६ भदौ मसान्त	राजस्व शाखा
९. गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका सम्पत्तिहरु घर, जग्गा, सार्वजनिक भवन/जमिन र अन्य संरचनाको अभिलेख व्यवस्थापन	निरन्तर	राजस्व शाखा

परिच्छेद – आठ : आगामी ३ वर्षको आय प्रक्षेपण

मूलत: विगत तीन वर्षको आय तथा गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार र हालको आय संकलन अवस्थाको आधारमा यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाको आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । महालेखा परिक्षकले स्वीकृत गरेको एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ को आधारमा आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यसले गाउँपालिकाको आय बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

८.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनपश्चात् आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७६।७७ देखि २०७८।७९) को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ । धेरैजसो शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण प्राप्त तथ्यांकमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरि केही शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ ।

तालिका १३: आगामी आ.व.हरुका लागि राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	कुल सम्भाव्यता (रु हजारमा)	आय प्रक्षेपणका आधारहरू
११३१३	सम्पत्ति कर	१३०२	पहिलो वर्ष आ.व. २०७६।७७ मा कुल सम्भाव्य आय को ८० प्रतिशत र त्यसपश्चात्का आ.व.मा क्रमश: १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	२८००	पहिलो वर्ष आ.व. २०७६।७७ मा कुल सम्भाव्य आय को ८० प्रतिशत र त्यसपश्चात्का आ.व.मा क्रमश: १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
११३२१	घर बहाल कर	२३४०	पहिलो वर्ष कुल सम्भाव्य आयको ५० प्रतिशत र त्यसपश्चात् क्रमश: १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क	१३७	पहिलो वर्ष कुल संभावनाको ८० प्रतिशत संकलन हुने र त्यसपछिका आ.व.हरूमा १५ प्रतिशतले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर		राजस्व बाँडफाँड बापत चालु आवका लागि संघीय सरकारवाट प्राप्त ४,९०,०५,००० को ७५ प्रतिशत रकम मु.अ.कर बापत प्राप्त भएको अनुमान । सोही आधारमा अगामी आ.व.हरूमा १० प्रतिशतले उक्त रकम बृद्धिहुने अनुमान गरिएको ।
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क		राजस्व बाँडफाँड बापत चालु आवका लागि संघीय सरकारवाट प्राप्त ४,९०,०५,००० को २५ प्रतिशत रकम अन्त:शुल्क बापत प्राप्त भएको अनुमान । सोही आधारमा अगामी आ.व.हरूमा १० प्रतिशतले उक्त रकम बृद्धिहुने अनुमान गरिएको ।
११४७२	विज्ञापन कर	४८६	पहिलो वर्ष कुल अनुमानको ६० प्रतिशत (४० प्रतिशत प्रदेश सरकार संग बाँडफाँड हुने) र त्यसपश्चात्का आ.व. मा क्रमश: १५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
११४७३	अन्य मनोरञ्जन कर		प्रदेश सरकारवाट प्राप्त हुनसक्ने रकम एकीन नभएको र विगतमा यस शिर्षकवाट वाँडफाँड रकम प्राप्त नभएकोले अनुमान नगरिएको ।

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	कुल सम्भाव्यता (रु हजारमा)	आय प्रक्षेपणका आधारहरू
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२२५	पहिलो वर्ष कुल अनुमानको शत प्रतिशत र त्यसपश्चात् १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
११६९१	अन्य कर - *व्यवसाय कर* - *जडिबुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर*	२७८७	व्यवसाय कर (रु. २१ लाख ७८ हजार) र जडिबुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर (रु. ६लाख ९ हजार) को कुल सम्भाव्यताको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.हरूमा १० प्रतिशतले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१३३११	समानीकरण अनुदान		चालु आ.व.मा अनुमानित रकममा वार्षिक १० प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान
१३३१२	सशर्त अनुदान		चालु आवमा प्राप्त रकममा वार्षिक १० प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान
१३३१४	समपुरक अनुदान		हालसम्म प्राप्त नभए तापनि आगामी आ.व.मा संघीय सरकारबाट २० लाख र प्रदेश सरकारबाट २० लाख गरी रु. ४० लाख अनुमान गरिएको
१३३१५	अन्य अनुदान		चालु र विगत आ.व. मा यस शीर्षकमा कुनै रकम प्राप्त नभएकाले आगामी आ.व.का लागि पनि यस शीर्षकमा कुनै अनुमान नगरिएको
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय		गाउँपालिकाको भाडामा दिने भवन नभएकाले अनुमान नगरिएको
१४१७१	वन रोयल्टी		संघीय सरकारवाट प्राप्त हुनसक्ने रकम एकीन नभएको र विगतमा यस शिर्षकवाट वाँडफाँड रकम प्राप्त नभएकोले अनुमान नगरिएको ।
१४१७२	खानी रोयल्टी		
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी		
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी		
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी		
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी		
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी	२५००	हालसम्म यससम्बन्धी आवश्यक तथ्यांक तथा सूचना प्राप्त नभए तापनि आगामी आ.व.मा करिब २५ लाख प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ र त्यसपश्चात् १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान
१४१७८	सवारी साधन कर		प्रदेश सरकारबाट चालु आ.व.का लागि रु. एक करोड ४ लाख ३६ हजार अनुमानित सिलिङ (राष्ट्रिय स्रोत तथा वित्त आयोगको सिफारिशमा) प्राप्त भएकाले आगामी आ.व.मा सोको १० का दरले वृद्धि हुने अनुमान
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व		प्रदेश सरकारवाट प्राप्त हुनसक्ने रकम एकीन नभएको र विगतमा यस शिर्षकवाट वाँडफाँड रकम प्राप्त नभएकोले अनुमान नगरिएको ।
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम - *स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तु बिक्री* - *सामुदायीक वनपैदावर बिक्रीबाट प्राप्त*	६१६२८२९२	आगामी आवमा स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तु बिक्री बाट रु. ६ करोड १३ लाख २८ हजार २९२ रकम र सामुदायीक वनपैदावर बिक्रीबाट प्राप्त रु. ३ लाख को शत प्रतिशत र त्यसपछी १० प्रतिशतका दरले बृद्धि हुने

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	कुल सम्भाव्यता (रु हजारमा)	आय प्रक्षेपणका आधारहरू
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क फोहरमैला संकलन शुल्क	१५०	कुल सम्भावना पहिलो वर्ष ६० प्रतिशत र त्यसपश्चात् वार्षिक २५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क		हालसम्मको असुली रकम एकीन नभएकोले अनुमान तथा प्रक्षेपण नगरिएको
१४२४१	पार्किङ शुल्क	६७८	कुल सम्भावना ६,७८,००० भए तापनि आगामी तीन आ.व.हरुमा गाउँपालिकाले विकास गर्ने पूर्वाधारका आधारमा क्रमशः पहिलो आ.व.मा १ लाख ५५ हजार, दोस्रो आ.व.मा ३ लाख १९ हजार र तेस्रो आ.व.मा ६ लाख ७८ हजार
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	७५०	पहिलो वर्ष कुल अनुमानको शत प्रतिशत र त्यसपश्चात् १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	११२५	चालू आ.व.का लागि अनुमानित राशीको १० प्रतिशतका दरले वार्षिक रुपमा वृद्धि हुँदै जाने
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१५	आगामी आ.व. मा कुल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आवमा १० प्रतिशतले वृद्धि हुदै जाने अनुमान
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	४००	आगामी आ.व. मा कुल अनुमानित राशीको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बृद्धि हुदै जाने अनुमान गरिएको ।
१४२४९	अन्य दस्तुर	३७०	आगामी आ.व. मा कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आवमा १५ प्रतिशतले वृद्धि हुदै जाने अनुमान गरिएको ।
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	१२	चालू आ.व.का लागि रु १२ हजार अनुमान गरिएको र त्यसपछिका वर्षमा क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	२३	चालू आ.व.का लागि रु २३ हजार अनुमान गरिएको र त्यसपछिका वर्षमा क्रमशः १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
१४५२२	साना सवारी कर		साना सवारी करको सम्भावना नदेखिएकाले अनुमान नगरिएको
१४५२३	जनसहभागिता[1]		हालसम्म संकलन नभएको, आगामी आ.व.मा करिब ५ लाख संकलन हुने अनुमान र त्यसपश्चात् १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)		एकमुष्ठ रु. २ लाख अनुमान गरिएको र त्यसपश्चात् १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
१५१११	बेरुजु		एकमुष्ठ रु. २ लाख अनुमान गरिएको र त्यसपश्चात् १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने

८.२ आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण

आय शिर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी गाउँपालिकाको आगामी ३ वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपणको लागि राजस्व संकेत

[1] गापाले छनोट गरेका योजनाहरु सञ्चालनका क्रममा उपभोक्ताहरुले जम्मा गरेको लागत सहभागिताबापतको रकम

वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ । तालिकामा दिए अनुसार गाउँपालिकाको आगामी आ.व. मा कुल रु. ४९ करोड २७ लाख ७८ हजार आम्दानी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका १४: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण

रु '०००

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	अनुमान	प्रक्षेपित आय		
		०७५/७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९
**१०००० **	**राजस्व तथा अनुदान**				
**११००० **	**कर**	**६७९५८**	**७८६२२**	**८६५०४**	**९५१७८**
**११३०० **	**सम्पत्ती कर**	**१६१३**	**४००२**	**४४०८**	**४८५५**
**११३१० **	**अचल सम्पत्तीमा लाग्ने कर**	**१०१३**	**२७२२**	**२९९५**	**३२९४**
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर				
११३१२	संस्थागत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर				
११३१३	सम्पत्ति कर	१०१३	४८२	५३१	५८४
११३१४	भूमी कर (मालपोत)		२२४०	२४६४	२७१०
**११३२० **	**खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर**	**६००**	**१२८०**	**१४१३**	**१५६१**
११३२१	घर बहाल कर	५००	११७०	१२८७	१४१६
११३२२	बहाल विटौरी शुल्क	१००	११०	१२६	१४५
**११३५० **	**वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर**				
११३५१	वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर				
**११४०० **	**वस्तु तथा सेवामा आधारित कर**	**६५४१४**	**७२१६६**	**७९३९७**	**८७३५३**
**११४१० **	**मुल्य अभिवृद्धि कर**	**४९००५**	**५३९०५.५**	**५९२९६.०५**	**६५२२५.६६**
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	४९००५	५३९०५.५	५९२९६	६५२२६
**११४२० **	**अन्तःशुल्क**	**१६३३५**	**१७९६८.५**	**१९७६५.३५**	**२१७४१.८९**
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	१६३३५	१७९६८.५	१९७६५	२१७४२
**११४४० **	**विशेष सेवामा लाग्ने कर**				
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर				
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क : शैक्षिक संस्था				
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन				
**११४५० **	**पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर**	**०**	**०**	**०**	**०**
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर तथा पटके सवारी कर)				
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर			०	०
**११४७० **	**मनोरंजन कर**	**७४**	**२९२**	**३३५**	**३८६**
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री				
११४७२	विज्ञापन कर	७२	२९२	३३५	३८६
११४७३	अन्य मनोरंजन कर	२			
**११६०० **	**अन्य कर**	**९३१**	**२४५५**	**२७००**	**२९७०**
**११६१० **	**व्यवसायले भुक्तानी गर्ने**		**२२५**	**२४७.५**	**२७२.२५**
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	३९३००	२२५	२४७.५	२७२.२५
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर				

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	अनुमान	प्रक्षेपित आय		
		०७५/७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९
११६२०	**व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने**				
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर				
११६३०	**कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर**	२२			
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर				
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर	२२			
११६९०	**अन्य कर**	९०९	२२३०	२४५३	२६९८
११६९१	अन्य कर (व्यवसाय र जडीबुटी, कवाडी)	९०९	२२३०	२४५३	२६९८
१३०००	**अनुदान**	३००५६४	३३४६२०	३६८०८२	४०४८९१
१३१००	**द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान**				
१३११०	**द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान**				
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान				
१३१२०	**द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान**				
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान				
१३२००	**बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान**				
१३२१०	**बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान**				
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान				
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान				
१३२२०	**बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान**				
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान				
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान				
१३३००	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**	३००५६४	३३४६२०	३६८०८२	४०४८९१
१३३१०	**अन्तरसरकारी अनुदान**	३००५६४	३३४६२०	३६८०८२	४०४८९१
१३३११	समानिकरण अनुदान	१६३५६४	१७९९२०	१९७९१२	२१७७०४
१३३१२	शसर्त अनुदान	१३७०००	१५०७००	१६५७७०	१८२३४७
१३३१३	विषेश अनुदान		४०००	४४००	४८४०
१३३१४	समपुरक अनुदान				
१३३१५	अन्य अनुदान				
१३३२०	**अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान**				
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान				
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान				
१४०००	**अन्य राजस्व**	४२८८२	७९३३६	८७४४०	९६५३९
१४१००	**सम्पत्तिबाट प्राप्त आय**	०	१३९८०	१५३७७.५६	१६९१५.३२
१४११०	**व्याज**				
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज				
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज				
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज				

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	अनुमान	प्रक्षेपित आय		
		०७५/७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज				
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज				
१४१२०	**लाभांश**				
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश				
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश				
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश				
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश				
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश				
१४१५०	**भाडा तथा रोयल्टी**				
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय				
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी				
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी				
१४१७०	**राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय**	**०**	**१३९८०**	**१५३७८**	**१६९१५**
१४१७१	वन रोयल्टी				
१४१७२	खानी रोयल्टी				
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी				
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी				
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी				
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी				
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी		२५००	२७५०	३०२५
१४१७८	सवारी साधन कर		११४८०	१२६२८	१३८९०
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व				
१४२००	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**	**४२५९८**	**६४५९४**	**७१२२४**	**७८७०२**
१४२१०	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**	**४०७३०**	**६१७७९**	**६७९७९.४**	**७४८०५.४७**
१४२११	कृषी उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम				
१४२१२	सरकारी सम्पत्ती बिक्रिबाट प्राप्त रकम				
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम	४०७३०	६१६२९	६७७९२	७४५७१
१४२१६	निजी धारा बापतको शुल्क				
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग बापतको शुल्क				
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क				
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क		१५०	१८८	२३४
१४२२०	**प्रशासनिक सेवा शुल्क**				
१४२२१	न्यायिक दस्तुर				
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी				
१४२२४	परीक्षा शुल्क				
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी				
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क		५०	६३	७८
१४२४०	**दस्तुर**	**१८६८**	**२८१५**	**३२४५**	**३८९७**
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क		१५५	३१९	६७८

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	अनुमान	प्रक्षेपित आय		
		०७५/७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९
१४२४२	नक्सापास दस्तुर		७५०	८२५	९०७.५
१४२४३	सिफारिश दस्तुर		११२५	१२३८	१३६१
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर		१५	१७	१८
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर		४००	४४०	४८४
१४२४९	अन्य दस्तुर	१८६८	३७०	४०७	४४७.७
१४३००	**दण्ड, जरिवाना र जफत**	**६२**	**६२**	**६८**	**७५**
१४३१०	**दण्ड, जरिवाना र जफत**	**६२**	**६२**	**६८**	**७५**
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत		१२	१३	१५
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	६२	५०	५५	६१
१४४००	**अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण**	**०**	**०**	**०**	**०**
१४४१०	**चालु हस्तान्तरण**	**०**			
१४४११	चालु हस्तान्तरण				
१४४२०	**पूँजीगत हस्तान्तरण**				
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण				
१४५००	**विविध राजस्व**	**२२२**	**७००**	**७७०**	**८४७**
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरू				
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती				
१४५२०	**अन्य राजस्व**	**२२२**	**७००**	**७७०**	**८४७**
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क				
१४५२२	साना सवारी कर	१५५			
१४५२३	जनसहभागिता		५००	५५०	६०५
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)	६७	२००	२२०	२४२
१४५३०	**पूँजीगत राजस्व**				
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल बिक्रीबाट प्राप्त आय				
१५०००	**बेरुजु**	**०**	**२००**	**२२०**	**२४२**
१५१००	**बेरुजु**	**०**	**२००**	**२२०**	**२४२**
१५११०	**बेरुजु**	**०**	**२००**	**२२०**	**२४२**
१५१११	बेरुजु		२००	२२०	२४२
३३०००	**दायित्व**				
३३१००	**आन्तरिक दायित्व**				
३३१९०	**खुद आन्तरिक ऋण**				
३३१९१	ऋण पत्र मार्फत् प्राप्त ऋण				
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त ऋण				
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त ऋण				
३३२००	**वाह्य वित्तीय दायित्व**				
३३२४०	**खुद वैदेशिक ऋण**				
३३२४१	वैदेशिक ऋणको प्राप्ति				
	जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व	**४११४०४**	**४९२७७८**	**५४२२४७**	**५९६८५०**

परिच्छेद – नौ : निष्कर्ष तथा सुझाव

९.१ निष्कर्ष तथा सुझाव

सारांशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको पुर्ण कार्यान्वयन पश्चात् गाउँपालिकाको आय संरचनालाई तलको तालिकामा दिईएको छ ।

तालिका १५: प्रक्षेपित आय संरचना

रु हजारमा

क्र. सं.	राजश्व शिर्षक	प्रस्तावित	प्रक्षेपित आय		
		०७५/७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९
१	आन्तरिक आय	४५,५००	७१,८०४	७९,१७६	८७,४७२
२	संघीय राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	६५,३४०	७१,८७४	७९,०६१	८६,९६८
३	प्रदेश राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	–	१३,९८०	१५,३७८	१६,९१५
४	अनुदान	३००,५६४	३३४,६२०	३६८,०८२	४०४,८९१
५	दायित्व	–	–	–	–
६	जनसहभागिता	–	५००	५५०	६०५
	जम्मा	**४११,४०४**	**४९२,७७८**	**५४२,२४७**	**५९६,८५०**
	कुल आयमा आन्तरिक आयको योगदान	११.०६	१४.५७	१४.६०	१४.६६

प्रस्तुत विवरणले गाउँपालिकाको आन्तरिक आय आगामी आर्थिक वर्ष २०७६।७७ मा ७ करोड १८ लाख ४ हजार हुने अनुमान गरिएको छ, जुन कुल आय को १४.५७ प्रतिशत हुन आँउछ । यो रकम संकलन गर्न पनि गाउँपालिकाले बर्तमान संरचना तथा ब्यवस्थापन प्रणालीमा ठुलै परिवर्तन गर्न आवश्यक देखिन्छ । गाउँपालिकाले यस तर्फ निम्न कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ :

- आय संकलनकोलागि आवश्यक ऐन तथा कार्यविधिको तयारी
- आर्थिक ऐनमा कर तथा शुल्कका दर निर्धारण वा परिमार्जन तथा जरिवाना निर्धारण
- राजश्व परामर्श समितिको परिचालन
- राजश्व शाखाको क्षमता विकास

९.२ कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मुल्यांकन

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको ब्यवस्था अनुसार राजस्व परामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी आय अनुमान गर्ने र स्रोत अनुमान तथा वजेट सिमा निर्धारण समितिलाई बैशाख १० गते भित्र आगामि ३ आर्थिक बर्षको आय अनुमान गर्ने कार्यमा यो राजश्व सुधार कार्ययोजनाले सहयोग गर्दछ । त्यसैले हरेक आर्थिक बर्षको बैशाख पहिलो हप्तासम्ममा राजश्व सुधार कार्ययोजना तयार गरी सम्बन्धित समितिलाई उपलब्ध गराएमा समितिबाट गरिने निर्णयहरुकोलागि आवश्यक आधार हुनेछ । राजश्व सुधारका नीति, कृयाकलापहरु तथा वजेट अनुमान पश्चात राजश्व सुधार कार्ययोजना अनुसारका कृयाकलापहरु संचालन भए नभएको तथा अनुमान अनुसार आय असुली भएको नभएको सम्वन्धमा नियमित रुपमा अनुगमन गर्ने, आगामी आर्थिक बर्षको आय प्रक्षेपणकोलागि त्यस अवधि सम्मको कृयाकलाप तथा आय असुली अवस्थाको मूल्यांकन गर्ने तथा आर्थिक बर्ष सम्पन्न भएपछि सो आर्थिक बर्षकोलागि तय गरिएका कृयाकलापहरु तथा आय असुली

अवस्थाको मूल्यांकन गर्न आवश्यक हुन्छ । यो राजश्व सुधार कार्य योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनकोलागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्यांकन व्यवस्था सिफारिश गरिएको छ ।

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमनः यो स्तरको अनुगमन तथा मूल्यांकनकोलागि प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, राजश्व शाखा तथा अन्य सम्वन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरुलाई जिम्मेवार वनाउनु पर्दछ । स्थानीय तहले कम्तिमा महिनामा एक पटक बैठक वसी योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा असुली अवस्थाको अनुगमन गरी लक्ष हासिल गर्नेतर्फ आवश्यक कार्यगत निर्णयहरु गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

(ख) राजश्व परामर्श समितिवाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः राजश्व परामर्श समितिले चौमासिक रुपमा राजश्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, आय संकलनको अवस्थाको नियमिति अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । त्यसैगरी आगामी आर्थिक बर्षकोलागि आयको अनुमान गर्ने कार्य पूर्व भएका कार्यको मूल्यांकन गरी स्रोत, दर तथा दायरामा सुधारकोलागि कृयाकलाप सिफारिश गर्ने र त्यसको आधारमा आयको अनुमान गर्नु पर्दछ । यसका अतिरिक्त आर्थिक बर्षको समाप्ती पश्चात राजश्व सुधार योजनाको समिक्षा गरिन्छ ।

(ग) कार्यपालिकावाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः कार्यपालिकाको बैठकले राजश्व परामर्श समितिवाट प्रस्तुत गरेका सुझावहरुलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । छलफलको क्रममा राजश्व सुधार योजना तथा आय असुली अवस्थाको समिक्षा गरी आवश्यक नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय गर्नु आवश्यक भएमा निर्णय गरीन्छ ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकनः राजश्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहजिकरण गर्ने चाहने संघिय मामला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरु आदिले अनुगमनकोलागि सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछन् । यस्तो अनुगमन प्रणालीको स्थापनाले स्थानीय तहको अनुगमन तथा प्रतिवेदन गर्ने क्षमतामा विकास हुनेछ । राजश्व प्रशासनसंग सम्वन्धित तथ्यांक वाहेक योजना कार्यान्वयन प्रकृयाको अनुगमन तथा करदाताहरुको अनुभुति संकलन पनि अनुगमनको मूख्य विधि हुनसक्नेछ ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : सन्दर्भ सामग्रीहरू

- नेपालको संविधान २०७२
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- नेपाल सरकारको वजेट वक्तब्य, २०७५।७६
- नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०७५
- राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४
- स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, २०७४
- एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वगीकरण र व्याख्या, २०७४
- एकीकृत सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४
- स्थानीय तहको आर्थिक ऐनको नमूना, २०७४
- प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ - नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) निर्णयबाट गठिन कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको
- गजुरी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७४।७५
- गजुरी गाउँपालिकाको विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको गाउँ विकास योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरू
- संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू

अनुसूची २ : तथ्यांक/सूचना संकलनका लागि प्रयोग गरिएको फारम तथा सूची

गजुरी गाउँपालिका, धादिङ

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा

तथ्यांक संकलन सूची

गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्थाः

- संक्षिप्त परिचय :
  - नामांकरण,
  - घरधुरी तथा जनसंख्या
  - क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन
  - प्रशिद्ध स्थलहरू
- मुख्य पूर्वाधारको अवस्था
  - सडक, बाटो, पुल
  - बिजुली
  - खानेपानी तथा सिंचाई
  - सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरू
  - फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण र व्यवस्थापनको अवस्था)
- आर्थिक अवस्था
  - उद्योग, व्यवसाय तथा कलकारखाना

- मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू

- प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा

गाउँपालिकाको संगठन तथा राजस्वप्रशासन :

- हालको संगठन संरचना

- कर्मचारीहरूको विवरण

क्र. सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार

- भौतिक सुविधाहरू

  - कार्यालयका भवनहरू

  - सवारी साधन

  - फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर

- राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

- राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्वेवारी

  - कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता

- फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरू

- राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सप्फट्वेयर र त्यसको प्रयोग

- कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग,

गाउँपालिकाको आय (आन्तरि तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरणः

- विगत तीन आर्थिक वर्षहरू (२०७२/७३, ०७३/७४ र ०७४/७५) को यथार्थ आयविवरण
- चालु आर्थिक वर्षको (२०७५/७६) को अनुमानीत/बजेट विवरण र कार्तिक मसान्त सम्मको यथार्थ
- चालु आर्थिक वर्षका लागि गाउँ सभाले पारित गरेको कर, शुल्क तथा दस्तुरका दरहरू

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरू

- निर्वाचित पदाधिकारीहरूको विवरण
- गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन
- राजस्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरू
- गाउँपालिकाको बस्तुस्थिति विवरण (Profile)
- राजस्व परिचालनकालागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरू

तथ्यांक संकलन फारम

१. गाउँपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पीत्त कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी शुल्क			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क			
	वहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीयपुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. गाउँपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.न.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
क	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
ख	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

श्रोत :

३. गाउँपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन

क्र.सं.	स्थान	भवनको विवरण	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)

श्रोत :

४. करमा आधारित सूचनाहरू

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : .....

आ.व. २०७४।७५मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ..... संकलित रकम : .....

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औसत बहाल दर
१	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरू *(नोटः व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)*			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरू			
३	आवासिय भवन/घरहरू			
३.१	*कच्ची घरहरू (कच्चीजोडाई तथा छाना I)*			
३.२	*अर्ध कच्ची घरहरू (माटोको जोडाई र कंक्रिट वा स्टिलको छाना भएका)*			
३.३	*पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर (Without RCC Frame Structure)*			
३.४	*पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर (With RCC Frame Structure)*			
जम्मा				

ग. जग्गा सम्बन्धी विवरण

क.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औसत मुल्यांकन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१	शहरी क्षेत्र			
२	आवासिय क्षेत्र			
३	कृषी क्षेत्र			
४	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिकामा दर्ता भएकाजम्मा करदाता संख्या : .....

आ.व. २०७४।७५ मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ..... संकलित रकम : .....

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : .....

आ.व. २०७४।७५ मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ..... संकलित रकम : .....

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	सानालगानी	मझौला लगानी	ठूला लगानी	कैफियत
१	उद्योग				
२	वित्तीय संस्था (बैक, विकास बैक, सहकारी, विमा आदि)				
३	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५	अन्य व्यवसायहरू				

च. खानीजन्य वस्तु विक्री तथा निकासी

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरू	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्री मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वह्त्तर			
		अन्य			

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु व्यवसायिक उपयोग

क.सं.	बस्तुहरू	इकाई	कुल संकलन परिणाम	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरू			
ख.	कवाडी जन्य बस्तुहरू			
ग.	जिव जन्तु			

ज. वहाल विटौरी

क.सं.	सम्पत्तिहरू	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरू			
ख.	मेसिनहरू			
ग.	सार्वजनिक सम्पत्ति			

झ. गाउँपालीकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरू	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना के छ ?	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनीक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				

क्र.सं.	सेवाहरू	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना के छ ?	हालको अवस्था (आय)
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
जम्मा					

अनुसूची ३ : प्रारम्भिक कार्यशालाको कार्यक्रम तालिका तथा उपस्थिति विवरण

गजुरी गाउँपालिका, धादिङ

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा

प्रारम्भिक कार्यशाला : समय तालिका

माघ ८, २०७५

समय	क्रियाकलाप
०७.३० - ०८.००	बिहानको खाजा
०८.०० - ०८.३०	कार्यक्रम शुभारम्भ
०८.३० - ०९:३०	परिचय, कार्यक्रमको उद्देश्य, अवधारणा तथा प्रकृया - प्रस्तुती
०९.३० - ११:००	स्थानीय सरकारको राजस्व अधिकार
११.०० - १२.००	तथ्यांक तथा सुचना संकलनको फारम प्रस्तुती
१२.०० - १.००	खाना
१.०० - ०२.००	राजस्व प्रक्षेपण तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना मस्यौदाका लागि समुह विभाजन तथा समुहकार्य
०२.०० - ०३.००	समुह कार्य
०३.००- ४.००	समूह प्रस्तुति तथा सुझाव संकलन
४.००- ५.००	तथ्यांक संकलनको लागि टोली गठन तथा समापन

उपस्थिति विवरण

आज मिति २०७५ साल माघ ८ गते मंगलवार गजुरी गाउँपालिकाको आयोजना र पूर्णिया प्रोजेक्टको बेलायती सहयोग नियोग, मोटम्याकडोनाल्डको सहयोग र एस डि आइ लि. को प्राविधिक सहयोगमा आयोजित राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा प्रारम्भिक कार्यशाला गोष्ठी गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष श्री सीता कुंगानाको अध्यक्षतामा र ग.पा. अध्यक्ष श्री राजेन्द्र विक्रम थरुवाको प्रमुख आतिथ्यतामा सम्पन्न भयो। कार्यशाला गोष्ठीमा देहाय अनुसारको उपस्थिति रहेको छ।

उपस्थिति

नाम थर	पद	दस्तखत
१. श्री सीता कुंगाना	उपाध्यक्ष – सभाअध्यक्ष	
२. श्री राजेन्द्र विक्रम थरुवा	अध्यक्ष – प्रमुख अतिथि	
३. श्री गोपाल प्रसाद बराल	प्र० कृ.अ. अतिथि	
४. श्री निर्पेश न्यौपाने	उद्योग वाणिज्य प्रतिनिधि	
५. श्री राज कुमार पण्डित	वा.नं. ७ का अध्यक्ष	
६. श्री पुष्पमणी बुँडेल	वडा अध्यक्ष २ नं. वडा	
७. श्री राम बहादुर थिंखडा	ले.अ. गजुरी गा.पा.	
८. श्री वसन्त ढुवाडी	(गजुरी गा.पा.-५)	
९. श्री सबिता गौतम	कविराज (गजुरी आ.औ.)	
१० श्री शर्मिला युवेदी	प्रा.स कृषि शाखा	
११ श्री पदम कुमारी अर्याल	कार्यपालिका सदस्य गजुरी गा.पा.	
१२. श्री राम शरण उल्लाडोटी	गजुरी गा.पा.-५	
१३ श्री निर्पेश न्यौपाने	धादिङ ज.वा.वि.	
१४ श्री कुशल सुवाल	गाउँपालिका इन्जिनियर	
१५. श्री ईश्वर कुमार श्रेष्ठ	स.ता.अ. गजुरी गा.पा.	
१६. श्री विवेक नेपाल	वि.प्र.अ. गजुरी गा.पा.	
१७ श्री मेनुका देवि शिवकोटि	मस्त नाप्रा.स. गजुरी गा.पा. ६	
१८ श्री अम्बिका श्रेष्ठ	गजुरी गा.पा. ८	
१९. श्री सरिता चेपाङ	गजुरी गा.पा.-३	
२० श्री पार्वती तिवारी	प्रमुख स्वास्थ्य आमा गा.पा. ना.प.स्वा.प्र.	
२१ श्री सविता उप्रेती	गजुरी गा.पा. वडा नं.-९	
२२. श्री गोमा तामाङ	गजुरी-२	
२३. श्री दिपक कुमार	गजुरी-०५	

२४ तिर्थ बहादुर दुवाडी वडाकर्मचारी र वडा सचिव तिर्वाडि
२५ कुमार गजुराङ्ग " वडा "
२६. उमा बस्नेत वडा सचिव
२६. सुस्मिता अधिकारी गजुरी गा.पा. क. अ.
२८ विमल पोखरेल सहजकर्ता/ग.सु.को.
२९. अर्जुन बहादुर थुजेत गजुरी गा.पा. ६ का अध्यक्ष
३०. डा. रामहरि रेग्मी - स्वास्थ्य संयोजक, गजुरी गा.पा.
३१. प्रेम दुवाडी, सहजकर्ता, एसडीआरयो, बाठमाडौं
३२. वसन्त मे हरायु, सहजकर्ता, काठमाडौं
३३. हरि ब. पाटा मगर ब. आलेख अधिकृत गजुरी गा.पा.
३४ पद्म सिंह ठकुन्ना, जिल्ला संयोजक, पुर्णिमा कार्यक्रम
३५ गंगा खुवेकी योजना सल्लाहकार गजुरी गा.पा.
३६, युवराज अधिकारी, गजुरी गा.पा. वा.वि.व.
३७ रमाम के. श्रेष्ठ लुनेवडा कर्मचारी र सदस्य
३८ दामोदर गिरी सहजकर्ता, SDIC

अनुसूची ४ : मस्यौदा प्रस्तुती तथा छलफल कार्यशालाको कार्यक्र तालिका तथा उपस्थिति विवरण

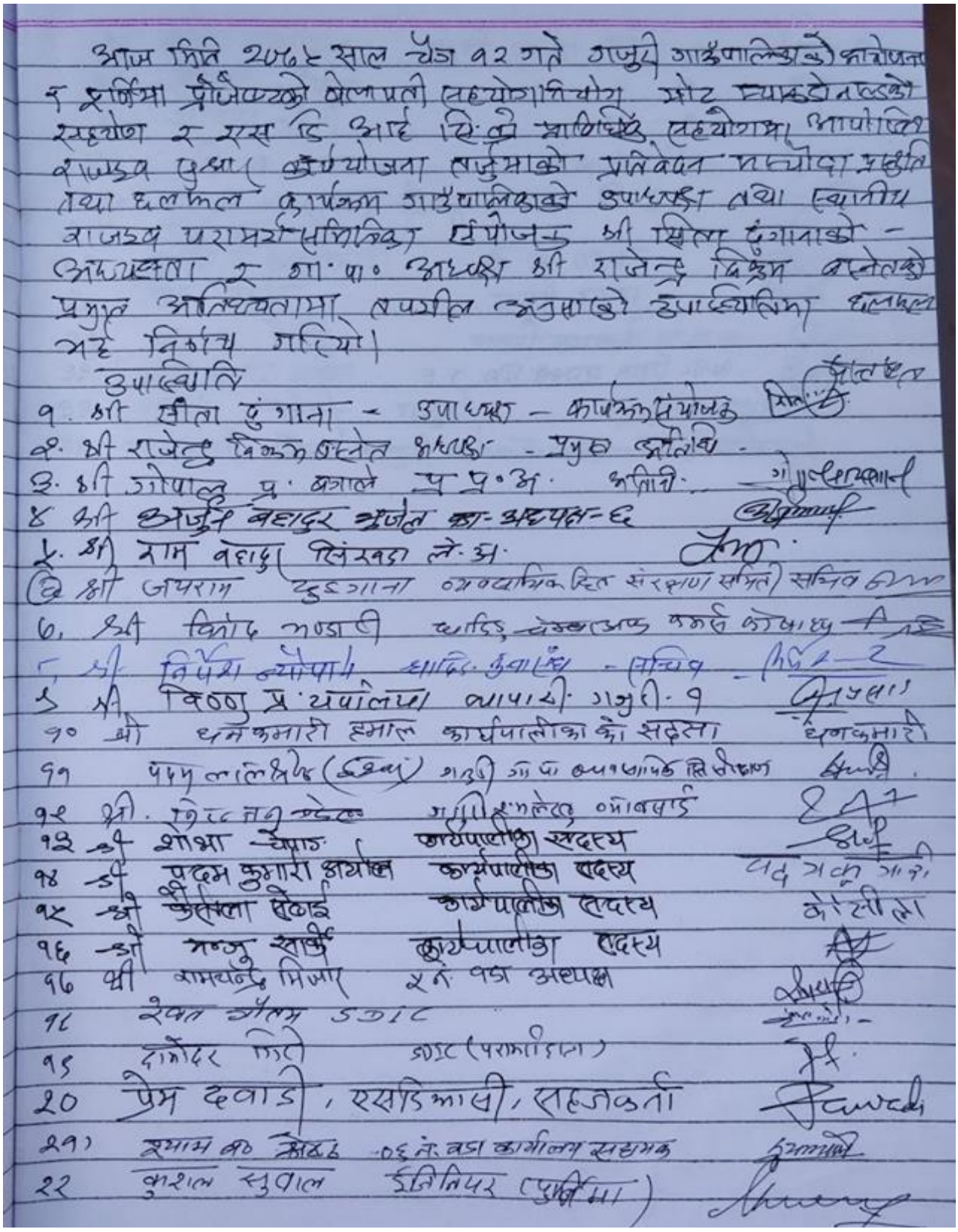

आज मिति २०७८ साल चैत १२ गते गजुरी गाउँपालिकाको कार्ययोजना र ३ वर्षिय प्रोजेक्टको बेलापत्ती सहयोगी योग्य प्रोट्याक्टोनल्डको सहयोग र रस डि आई डि.को प्राविधिक सहयोगमा आयोजित राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको प्रतिवेदन मस्यौदा प्रस्तुति तथा छलफल कार्यक्रम गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष तथा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिका संयोजक श्री सिता दुंगानाको - अध्यक्षता र गा.पा. अध्यक्ष श्री राजेन्द्र विक्रम बस्नेतको प्रमुख आतिथ्यतामा तपसील बमोजिको उपस्थितिमा छलफल गरी निर्णय गरियो।

उपस्थिति

१. श्री सीता दुंगाना - उपाध्यक्ष - कार्यक्रम संयोजक
२. श्री राजेन्द्र विक्रम बस्नेत अध्यक्ष - प्रमुख अतिथि
३. श्री गोपाल प्र. बराले प्र.प्र.अ. अतिथि
४ श्री अर्जुन बहादुर भुजेल का.अध्यक्ष-६
५. श्री राम बहादुर खिंसरवा ले.अ.
६ श्री जयराम दुङ्गाना व्यवस्थापक हित संरक्षण समिति सचिव
६. श्री किर्ति गण्डारी वार्ड नं. ६ अध्यक्ष
८. श्री निर्मल न्यौपाने वार्ड नं. ६ सचिव
९ श्री विष्णु प्र. पोखरेल व्यापारी गजुरी-१
१० श्री धनकुमारी हमाल कार्यपालीका की सदस्य
११ पद्म लाल श्रेष्ठ (ठेक्का) गजुरी गा.पा. व्यवस्थापक हित संरक्षण
१२ श्री. [illegible] गजुरी [illegible] ओभरसीयर
१३ श्री शोभा चौधरी कार्यपालीका सदस्य
१४ श्री पदम कुमारी आचार्य कार्यपालीका सदस्य
१५ श्री कैलाश सेकोई कार्यपालीका सदस्य
१६ श्री मञ्जु खर्की कार्यपालीका सदस्य
१७ श्री रामचन्द्र मिजार २ नं. वडा अध्यक्ष
१८ रेवत गौतम डडीसी
१९ दामोदर गिरी डडीसी (पराकाष्ठा)
२० प्रेम दवाडी, एसडिआरी, सहजकर्ता
२१ श्याम क. [illegible] ०६ नं. वडा कार्यालय सहायक
२२ कुशल सुवाल इन्जिनियर (पुर्णिमा)

२३. गोमा लामाछ. गजुरी गा.पा. वडा नं.२
२४. सरिता चेपाङ. " " " -३
२५. सविता उप्रेती " " " -९
२६. हरि ब. पाटा [illegible] " ब [illegible]
२७. [illegible] " ब.इ.
२८. रेश्म कुमार [illegible]
२९. सुस्मिता अधिकारी क.अ गा.पा
३०. आ बसन्त गजुरी गा.पा.
३१ पवित्रा रेग्मी कानुनी सहजकर्ता ग.गा.पा
३२. राज कुमार पण्डित ९ नं. वडा अध्यक्ष गजुरी गा.पा.
३३. शुक्रन उप्रेती गजुरी
३४. चुडामणी [illegible] गजुरी २ वडा [illegible]

अनुसूची ५ : दस्तावेज तयारीका विभिन्न चरणमा भएका कार्यशाला तथा छलफलका केही झलकहरु

प्रारम्भिक कार्यशालामा मन्तव्य प्रदान गर्दै गाउँपालिका अध्यक्ष	प्रारम्भिक कार्यशाला गोष्ठीमा सहभागीहरु
प्रारम्भिक कार्यशालामा समूह कार्यक्रको दृष्य	प्रारम्भिक कार्यशालामा समूह कार्यक्रको दृष्य
प्रारम्भिक कार्यशालामा समूह कार्यक्रको दृष्य	प्रारम्भिक कार्यशालामा समूह कार्य प्रस्तुती

करदाता शिक्षा कार्यक्रम

कार्ययोजना मस्यौदा प्रस्तुती तथा छलफल कार्यक्रम

कार्ययोजना मस्यौदा प्रस्तुती तथा छलफल कार्यक्रममा सहभागी